

**"UNIKKO KASVOI POSKEN LÄPI" - INHIMILLISTEN JA
EI-INHIMILLISTEN TOIMIJOIDEN KOHTAAMISTEN
AFFEKTIIVISUUS EMMA PUIKKOSEN ROMAANISSA
*LUPAUS***

Vilma Tammelin
Maisterintutkielma
Kirjallisuus
Musiikin, taiteen ja kulttuurin
tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2022

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Musiikin, taiteen ja kulttuurintutkimuksen laitos
Tekijä Vilma Katariina Tammelin	
Työn nimi "Unikko kasvoi posken läpi" - Inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden kohtaamisten affektiivisuus Emma Puikkosen romaanissa <i>Lupaus</i>	
Oppiaine kirjallisuus	Työn laji maisterintutkielma
Aika 08/2022	Sivumäärä 62
Tiivistelmä <p>Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkälaista luontosuhdetta Emma Puikkosen ilmastofiktio-romaanin <i>Lupaus</i> ilmentää inhimillisten ja ei-inhimillisten affektiivisten kohtaamisten kuvauksissaan. Luontosuhteen tunteelliset esitykset kirjallisuudessa voivat auttaa näkemään eettisempiä yhteiselön muotoja.</p> <p>Ensimmäinen tutkimuskysymys käsitteli inhimillisten ja ei-inhimillisten kohtaamisten affektiivisuuden laatua. Analyysissa lähiluettiin inhimillisten henkilöhahmojen kohtaamia sellaista ei-inhimillisten toimijoiden kanssa, jotka kytkeytyvät ilmastonmuutoksen merkityksiin. Kohtaamisten tunteita nimettiin Sara Ahmedin tunneteorian pohjalta ja analysoitiin ruumiillisuuden näkökulmasta Donna Harawayn kanssa-kehkeytymisen käsitteen avulla. Toisessa tutkimuskysymyksessä tarkasteltiin Raymond Williamsin käsitteen avulla, millaista luontosuhteeseen liittyvää tunnerakennetta teoskokonaisuus ilmentää. Siinä kontekstualisoivasti lähilukien peilattiin <i>Lupauksen</i> kohtaamisissa ilmeneviä tunteita tuoreessa tutkimuksessa havaittuihin ilmastofiktion yleisiin tapoihin kuvata ekokriisiä.</p> <p>Analyysin perusteella tutkimus osoitti, että <i>Lupauksessa</i> päähenkilö Rinnan havaintojen kautta rakentuu tunneprosessi, jossa siirrytään pelokkaasta tunnekokemuksesta surun ja melankolian kautta rakkaudelliseen, ihmettelevään ja hyväksyvään suhtautumiseen ei-inhimillisiin kohtaan. Tätä ilmensivät erityisesti rajanylitysten kuvaukset kohtaamisissa. Keskeisin tekijä teoksen tunnerakenteen kannalta oli samaistuvan, rauhanomaisen yhteiselön kuvaus teoksen lopulla. <i>Lupauksen</i> tunnerakenne oli ihminen-luonto-jaoteltua purkava ja inhimillisten ja ei-inhimillisten merkityksellistä, tasavertaista suhdetta korostava.</p> <p>Tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, että ekokriisiä käsittelevässä ilmastofiktion genressä on mahdollisuuksia käsitellä ekokriisiä pelottelun sijaan myös hyväksymisen ja rakkauden tunteiden kautta. Tasavertaisen luontosuhteen rakentaminen ja vaaliminen <i>Lupauksessa</i> tekevät teoksen ilmentämästä orastavasta tunnerakenteesta eettisen suhteessa ei-inhimillisiin ja ekokriisiin käsittelyyn.</p>	
Asiasanat ei-inhimillinen, ruumiillisuus, tunteet, tunnerakenne, affektitutkimus, ekokritiikki, posthumanismi, uusmaterialismi, ekokriisit, ilmastofiktio, nykykirjallisuus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimustehtävä ja menetelmät	3
1.2	Ilmastofiktio ja <i>Lupaus</i> -romaani	7
2	TEORIATAUSTA.....	10
2.1	Ympäristön tarkastelu kirjallisuudentutkimuksessa	10
2.2	Ei-inhimillisen ja kanssa-kehkeytymisen käsitteet.....	13
2.3	Affektitutkimus ja ruumiilliset tunteet	17
2.4	Tunteet, valta ja ei-inhimillisten asema	20
2.5	Tunnetun rakenteen käsite	22
3	TUNTEELLISET KOHTAAMISET <i>LUPAUS</i> -TEOKSESSA	25
3.1	Uhan tunnetta ja kuolemanpelkoa puutarhassa.....	26
3.2	Surua, merkityksellisyyttä ja menetyksiä jäätiköllä.....	31
3.3	Ihmettelyä, samaistumista ja uusia yhteyksiä puutarhassa.....	37
4	LUKIJALLE VÄLITTYVÄ TUNNETUN RAKENNE	46
4.1	Koontia <i>Lupauksen</i> kohtaamisista	46
4.2	<i>Lupauksen</i> tunnetun rakenne suhteessa ilmastofiktioon.....	49
5	PÄÄTÄNTÖ.....	55
	LÄHTEET	59

1 JOHDANTO

Tulevaisuutta tutkiva suomalainen asiantuntijaorganisaatio Sitra muotoili vuonna 2020 keskeisimmän megatrendin seuraavasti: ”Ekologisella jälleenrakennuksella on kiire” (Dufva 2020, 3). Tämä kuvastaa hyvin sitä, kuinka ihmisten suhde ympäristöönsä ja vastuu siitä ovat nousseet 2020-luvulla keskeiseksi puheenaiheeksi. Ympäristökriiseihin liittyvä mediakeskustelu kiihtyi vuonna 2018, kun IPCC julkaisi erikoisraporttinsa ilmaston 1,5 asteen lämpenemisestä. Raportin mukaan olisi kyettävä tekemään nopeita ja isoja muutoksia, jotta ilmastonmuutosten etenemistä saadaan jarrutettua tarpeeksi. (IPCC 2018). Samaan aikaan ilmastonmuutos vaikuttaa jo kaikkialla maapallolla ja ekologiset kriisit ovat osa yhteistä todellisuutta (IPCC 2021, 10).

Ekologiset kriisit voivat tuntua länsimaissa kuten Suomessa etäisiltä. Siksi niiden lähemmäs tuominen ja kokemuksellinen käsittely taiteessa on tärkeää, jotta tarpeellisiin muutoksiin pystytään ryhtymään ja sitoutumaan. Kirjailija Laura Gustafssonin ja kuvataiteilija Terike Haapojan (2015) mukaan taiteen avulla on mahdollista kuvitella, millainen itsestä poikkeavien olentojen, kuten muiden lajien kuin ihmislajin edustajien, maailma ja kokemus on:

Emme voi tietää, millainen maailma nautan tai vaikkapa vaikeasti autistisen ihmisen näkökulmasta on. Emme voi tavoittaa heidän kokemustaan sellaisenaan. Voimme kuitenkin olla tietoisia siitä, että tällainen näkökulma ja kokemusmaailma on olemassa. – – Etiikka ei aina, tai välttämättä koskaan, tapahdu puhtaan rationaalisen päättelyn ja kielen alueella.

Tarvitaan kuvittelua, samastumista ja empatiaa. Koska taide pystyy siihen, sillä on velvollisuus paljastaa sokeiden pisteiden olemassaolo.¹

Kirjoittajien mukaan kuvittelu ja toisen maailmaan eläytyminen on tärkeää, koska sen avulla saadaan työkaluja huomioida paremmin nämä toiset ja rakentaa eettisempää yhteiseloä (Gustafsson & Haapoja 2015, 132). Kirjallisuus on yksi taiteen muoto, jonka avulla tätä kuvittelutyötä voi tehdä.

Kirjallisuudella on valtaa vaikuttaa käsityksiimme esimerkiksi ei-inhimillisten² ja ihmisten eettisestä suhteesta. Helteen ja Hollstenin (2016) mukaan 2000-luvulta alkaen kirjallisuuden tuottamia merkityksiä on ryhdytty tutkimaan yhä enemmän myös kirjallisuuteen liittyvien tunteiden näkökulmasta. Kirjallisuuden affektiivisuuden eli siihen liittyvien tunteiden tarkastelu antaa tietoa tavoista ja mekanismeista, joilla kirjallisuus voi vaikuttaa lukijaan ja liikuttaa tätä. (Helle & Hollsten 2016, 7–8.) Kirjallisuudentutkimuksen piirissä luontoon ja ei-inhimillisiin liittyvästä affektiivisuudesta on julkaistu muutamia kokoomateoksia ja artikkeleita (Weik von Mossner 2017, Nyman & Schuurman 2016, Oulanne 2016, Ronda 2020). Ihmisten ja eläinten suhteiden kuvauksia kirjallisuudessa on tutkittu paljon, ja on puhuttu jopa eläinkäanteestä (*animal turn*, ks. Nyman & Schuurman 2016, 1–2), kun taas ihmisten ja kasvien suhteiden kuvausta on tarkasteltu vähemmän (ks. Guanio-Uluru 2018; Wylie 2020; Laist 2013). Aihetta on käsitelty myös laajemmasta ympäristöjen ja paikkojen näkökulmasta (esim. Nyman & Schuurman 2016; Guanio Uluru 2019). Nimenomaan tälle tutkimukselle keskeisten inhimillisten ja ei-inhimillisten välisten affektiivisten kohtaamisten näkökulmasta kirjallisuuden kuvauksia on tutkittu aiemmin ainakin hevos- ja ihmishahmojen suhteen kannalta (Korhonen 2016, Helff 2016). Inhimillisen ja ei-inhimillisen rajoja on tarkasteltu myös esimerkiksi muodonmuutosten eli metamorfoosin kannalta (Bister 2022).

---

¹ Gustafsson & Haapoja 2015, 132.

² Ei-inhimillinen-sanaa käyttäessäni viittaan tässä tutkielmassa muihin kuin ihmisiin, mutta rajaan pois ihmisten luomat koneet ja kyborgit. Ihmisen erottaminen luonnosta on kulttuurissa tiukasti istuvia mutta keinotekoisia rajanvetoja, jonka vaihtoehtojen mahdollisuuksia käsittelen teorialuvussa 2.1.

Luonnon ja ihmisten eettinen suhde on noussut tärkeäksi kysymykseksi ilmastomuutoksen uhan syvetessä mediakeskusteluissa. Onkin odotettavissa, että moni lukija tunnistaa ja poimii kaunokirjallisuutta lukiessaan siitä ilmastomuutoksiin kytkeytyviä yhteiskunnassa nousevia tunteita. Erityisesti luontoon liittyviin tunteisiin kytkeytyy ilmastofiktion genre, joka vaikuttaa ihmisten tunteisiin suhteessa globaaliin, kaikkia ihmisiä koskettavaan ilmastomuutos-ilmiöön (ilmastofiktiosta ks. alaluku 1.2).

Väitän, että ilmastomuutoksen uhat ovat luoneet tarpeen uudentlaiselle luontosuhteelle, jonka luomiseen kirjallisuus osallistuu. Koska tekstin tunnevaikutus on oleellinen tekijä ei-inhimillisiin olentoihin samaistumisen ja empatian kannalta, tämä tutkielma lähestyy ihmisen ja luonnon suhteen kuvausta kirjallisuuteen kytkeytyvien tunteiden ja tunnevaikutusten näkökulmasta. Tavoitteenani on lisätä ymmärrystä siitä, miten ilmastofiktio osallistuu ilmastomuutokseen liittyvien tunteiden tuottamiseen ja käsittelyyn.

1.1 Tutkimustehtävä ja menetelmät

Tässä maisterintutkielmassa tarkastelen, millaisia tunteellisia käsityksiä luontosuhteesta inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden kohtaamiset ilmentävät Emma Puikkosen ilmastofiktioiteoksessa *Lupaus* (2019; lyhennetty myöhemmin L). Tarkasteluseräni on kaksi näkökulmaa. Ensinnäkin lähiluen inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden affektiivisten kohtaamisten ruumiillisia kuvauksia. Toiseksi erittelen kohtaamisten analyysin perusteella luontosuhteeseen liittyvää tunnerakennetta ilmastofiktion genren kontekstissa. Lähilukuun ja kontekstualisoivaan lähilukuun perustuvassa analyysissä hyödynnän posthumanistista ja uusmaterialistista teoriaa sekä affektitutkimuksen käsitteitä. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Minkälaista affektiivisuutta teoksessa kuvattuihin inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden kohtaamisiin liittyy?

2. Minkälaista luontosuhteeseen liittyvää tunnerakennetta kohtaamisten kautta luettu teoskokonaisuus ilmentää?

Menetelmältään tutkimus kiinnittyy aristoteeliseen ymmärtävän tutkimuksen perinteeseen, joka ”metodina on eräänlaista eläytymistä tutkimuskohteisiin liittyvään henkiseen ilmapiiriin, ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin” (Tuomi & Sarajärvi 2018, 33–34). Kirjallisuuden- ja kulttuurintutkimuksen kentällä tutkielma sijoittuu keskeisimmin posthumanistiseen ja uusmaterialistiseen tutkimusperinteeseen: taustalla on posthumanistista pyrkimystä purkaa vastakkainasettelua luonnon ja kulttuurin välillä sekä uusmaterialistinen käsitys todellisuudesta materiaana (ks. Iovino & Oppermann 2014). Näiden luontoa tarkastelevien tutkimusalojen lisäksi tutkimus osallistuu affektitutkimuksen kentälle ja soveltaa Sara Ahmedin (2018) tunneteoriaa sekä Raymond Williamsin (1977) tunnerakenteen käsitettä.

Tunteen käsite on määritelty tutkielmassa Sara Ahmedin (2018) teorian mukaisesti. Ahmedin mukaan tunteet kiertävät ihmisten välisissä suhteissa siten, että objekteihin tai esimerkiksi ihmisten piirteisiin kuten ihonväriin assosioituu tiettyjä tunteellisia merkityksiä, jotka luovat ruumiiden väliset rajat. Tunteet ilmenevät erityisesti ruumiillisesti liikkeissä pois päin tai kohti toisia. Kun joihinkin objekteihin liitetään toistuvasti tiettyjä vahvoja tunteita, niihin kerrostuu sama merkitys toisensa perään, jolloin niistä tulee Ahmedin sanoin tunteista tahmaisia. (Ahmed 2018, 18, 22, 101, 120–121.)

Tarkastelen tunteita inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden tunteellisten eli affektiivisten kohtaamisten kirjallisissa kuvauksissa. Kohtaamisten affektiivisuuden määrittelen tarkoittavan ruumiillisia ja/tai kognitiivisia vaikutuksia, jotka syntyvät inhimillisissä ja ei-inhimillisissä ruumiissa, kun ne tilanteisesti koskettavat toisiaan tai muuten ovat vuorovaikutuksessa lähietäisyydeltä (ks. Ahmed 2018, 16; Gregg & Seigworth 2010, 2). Tärkeää kuvattujen kohtaamisten analyysissä on kohtaamisten osallistujien ruumiillisuus, jonka kautta tulkiten ja nimeän kohtaamisiin liittyviä tunteita. Ruumiillisuuden näkökulma mahdollistaa inhimillisen näkökulman lisäksi myös kielien tuolla puolella olevien ei-inhimillisten näkökulman huomioimisen.

Analysoin *Lupauksen* inhimillisten hahmojen kohtaamisia myös kasvien ja elottomaksi mielletyn, elollisiakin elementtejä sisältävän sulavan jäätikön kanssa. Esimerkiksi jäätikkö ja kasvit ovat teoksessa kohosteisia ja vaikuttavia lukijalle syntyvän tunnekokemuksen kannalta, koska ne kytkeytyvät ekokriiseihin. *Ei-inhimillisillä* tarkoitan siis eläinten lisäksi kasveja ja elottomia, kuten sulavaa jäätä. Luonto-sanaa käyttäessäni viittaan tässä tutkielmassa näihin ei-inhimillisiin, ja analyysissa hahmotan ei-inhimilliset aktiivisina toimijoina. Raja-analyysistä pois teoksessa esiintyvät ihmisen luomat koneet sekä kyborgit, kuten robottipölyttäjät, koska ne jäävät *Lupaus*-teoksessa sivurooliin muihin ei-inhimillisiin nähden eikä teknologisen posthumanismin näkökulman käsittely ei ole mahdollista tämän tutkielman laajuudessa.

Uusmaterialistisen käsityksen mukaan inhimillisten ja ei-inhimillisten jaottelu erillisiksi, yksilöllisiksi kokonaisuuksiksi on ongelmallista, koska todellisuus käsitteään siinä materiana, joka on jatkuvassa muotoutuvassa liikkeessä (Raipola 2015, 25–28). Tutkimuksessa pyrin huomioimaan materia-näkökulman ja suhtaudun kriittisesti olentojen välisiin rajoihin. Inhimillisten ja ei-inhimillisten yhteistyön ja rajanylitysten analyysin apuna käytän Donna Harawayn (2007) (eläinten-)kanssa-kehkeytymisen käsitettä (*becoming-with-animals*; suomennos: Ruonakoski 2015, 266). Lisäksi hyödynnän narratologi David Hermanin (2018, 138–140) määrittelemiä ei-inhimillisen kokemuksen kuvaamisstrategioita ja Elisa Aaltolan (2015, 302–308) määritelmiä affektiivisesta ja ruumiillisesta empatiasta.

Tunnerakenteen käsite on käytössä toisen tutkimuskysymyksen tarkastelussa. Raymond Williams (2015/1977) määrittelee tunnerakenteen nykyhetken suhteissa jatkuvasti tapahtuvaksi muotoutumiseksi, joka usein jälkikäteen hahmotetaan tarkkarajaisena kokonaisuutena, kuten kauden tai sukupolven tyylinä tai tunnelmana. Esimerkiksi sukupolvikokemuksen muutokset ovat muutoksia tunnerakenteissa, jotka muotoutuvat hetki hetkeltä suhteissa. (Williams 2015/1977, 20, 22, 23–24.) Koska tunnerakenteen muutokset näkyvät Williamsin mukaan usein ensimmäisenä taiteessa ja kirjallisuudessa, on ympäristökriisin kontekstiin liittyvän tunnerakenteen hahmottelu nykyromaani *Lupauksen* perusteella mielekästä. Tunnerakenteen tai tuntemusrakenteen käsitettä on käytetty aiemmin Suomessa kirjallisuudentutkimuksessa talouteen

liittyvän tunnerakenteen muutoksen analyysiin (Helle 2013) ja myöhäismodernin melankolian näkökulmasta (Sandbacka 2018). Näissä molemmissa tutkimuksissa keskeisiä ovat henkilöhahmojen kautta kuvatut laajemmat yhteiskunnan ilmiöt. Myös *Lupauksen* analyysissä näkökulma on yhteiskunnallinen: kiinnitän huomiota tunnerakenteeseen, joka näyttäytyy teoksen inhimillisten ja ei-inhimillisten henkilöhahmojen tunteellisten kohtaamisten kautta ja ilmentää käsitystä luontosuhteesta yhteiskunnassa.

Analyysin tueksi valittuja posthumanistisia, uusmaterialistisia ja affektitutkimuksen teorioita yhdistää käsitys todellisuudesta ja suhteista yhteisenä jatkuvana muotoutumisena. Niitä on mielekästä yhdistää analyysissä. Analyysin ensimmäisessä osassa lähiluen inhimillisten ja ei-inhimillisten hahmojen tunteellisia kohtaamisia. Analyysissä korostuvat kohtaamisten ruumiillisuus ja inhimillisten hahmojen tunteet, jotka ilmenevät ruumiillisena toimintana tai henkilöhahmojen ajatuksina. Toisessa analyysiosassa käytän kontekstualisoivaa lähilukua ja erittelen kohtaamisten analyysin perusteella, minkälaista tunnerakennetta teoskokonaisuus ilmentää ihmisen ja luonnon suhteesta. Tunnerakenteen muutoksen kontekstina toimii aiempi tuore tutkimus ilmastofiktion keskeisistä ekokriisin kuvauksista.

Tutkimuksen määritelmät ja tulkinnat *Lupaus*-romaanissa ilmenevistä tunteista perustuvat ensisijaisesti teoriapohjassa kuvattuihin tunteiden mekanismeihin (Ahmed 2018). Tutkijana oma positioni vaikuttaa siihen, kuinka teosta tulkitsen juuri tästä ajasta ja omasta kulttuurisesta kontekstistani. Olen valkoihoinen, Suomessa elämäni asunut 1990-luvulla syntynyt nainen. Nämä seikat voivat vaikuttaa kokemukseeni esimerkiksi *Lupauksen* päähenkilön, nuoren äidin koskettavuudesta. Lisäksi tutkijapositioni sisältyy henkilökohtainen kiinnostus ja huoli ympäristökriisistä sekä kirjalliseen ympäristötutkimukseen perehtyessä vahvistunut käsitys siitä, että ihmiskunnalla on eettistä velvoitetta rakentaa tasavertaisempaa maailmaa.

1.2 Ilmastofiktio ja *Lupaus*-romaani

Tutkimuksen aineistona on Emma Puikkosen romaani *Lupaus* (2019). Se on kirjailijan kuudes romaani ja aikuisille suunnattua nykykirjallisuutta. Puikkonen tuli kirjailijana tunnetummaksi Suomessa, kun hänen *Lupausta* edeltävä romaaninsa *Eurooppalaiset unet* (2016) oli Finlandia-ehdokkaana vuonna 2016. Tähän romaaniin olen perehtynyt kandidaatintutkielmassani, jossa analysoin sen esityksiä eurooppalaisesta identiteetistä (Tammelin 2017).

Lupaus kuvaa Rinna-päähenkilön ahdistumista ekokriisistä äiti-tytär-suhteen kautta. Kuten edellisessä romaanissaan, myös *Lupauksessa* Puikkonen käsittelee globaaleja kysymyksiä toisaalta yksilöiden tarinoina ja toisaalta laajempaan yhteiskunnalliseen kokonaiskuvaan katsoen (ks. Tammelin 2017). *Lupaus* käsittelee antroposeenin vaikutuksia yhden perheen näkökulmasta, mutta sen miljöö laajenee sivuhenkilöiden töiden ja asuinpaikan myötä Grönlannin jäätikölle ja Isoon-Britanniaan sekä laajempiin poliittisiin ja kaupallisiin näkökulmiin. Ekokriitikko Richard Kerridgen (2010, 72; viitannut Trexler & Johns-Putra 2011, 22) mukaan ilmastonmuutosta kuvaavien tarinoiden onkin välitettävä yhteyksiä yksilöllisen ruumiillisen aistihavainnon ja laajempien näkökulmien välillä. Tämä kriteeri toteutuu *Lupaus*-teoksessa, sillä laajan ilmastonmuutos-teeman lisäksi inhimillisten ja ei-inhimillisten kohtaamisia kuvataan aistivoimaisesti. Ruumiillisuus on keskeistä kohtaamisten analyysissä tässä tutkimuksessa.

Olen valinnut *Lupauksen* tutkimusaineistoksi ennen muuta, koska teos on ajan-kohtainen esimerkki ilmastofiktio-genrestä. Ympäristökeskustelusta ja ekokatastrofin pohdinnasta on tullut valtavirtaa kirjallisuudessa jopa siinä määrin, että sen ympärille on syntynyt oma genremääritelmänsä, ilmastofiktio. Climate fiction, cli-fi eli ilmastofiktio on ilmastonmuutosta käsittelevälle kirjallisuudelle annettu yleisnimitys (Lahtinen 2017, 75). Ensimmäiset ilmastonmuutosta kuvaavat teokset ovat 1970-luvulta ja ilmastofiktio alkoi yleistyä 1990-luvulla (Trexler 2015, 9). Ekokatastrofin seurauksia on kuvattu vuosituhaten vaihteesta alkaen etenkin genrekirjallisuudessa,

mutta sittemmin kuvaukset ovat siirtyneet myös valtavirtakirjallisuuteen (Lahtinen 2019a, 76–77; 2019b, 326).

Ilmastofiktion genre on valtavirtaistunut myös Suomessa julkaistussa kirjallisuudessa 2010-luvulla (Lahtinen 2019a, 77). Aihepiiriä on tehty Suomessa tunnetuksi esimerkiksi ilmastolukupiiri-haasteella, jonka Greenpeace toteutti vuonna 2021 ja joka liittyi muun muassa kirjastojen valtakunnalliseen *Yleisten kirjastojen ympäristötietoisuus 2020-luvulle* -hankkeeseen (Ilmastolukupiiri 2020). Yle Areenan ohjelmasarja Kulttuuri-ilmaston keskustelussa (Yle / Femkanten Media 2020) Heidi Kalmari, Anna-Riikka Carlson ja Kalle Kinnunen pohtivat, tuleeko ympäristönäkökulmista jossain vaiheessa täysin luonnollinen osa kaunokirjallisuuden kuvausta.

Suomenkielisen kirjallisuuden ilmastonmuutoskuvauksia ekokriittisestä näkökulmasta on tutkinut Toni Lahtinen (2013; 2017; 2019a; 2019b), joka on keskittynyt tarkastelemaan scifi-, rikos- ja lasten- ja nuortenkirjallisuuden ympäristökuvauksia. Nuorten aikuisten eli YA-kirjallisuuden kontekstissa ilmastofiktiota on tutkinut Lykke Guanio-Uluru (2019) pohjoismaisen maiseman kuvausten näkökulmasta. Hänen mukaansa nuorten ilmastofiktio liitetään joskus laajempiin dystopian ja postapokalyptisen kirjallisuuden genreihin (Guanio-Uluru 2019, 3). Myös Maria Laakso (2020) on tarkastellut nuortenkirjallisuuden dystopioita, jotka kytkeytyvät usein ekologisiin kriiseihin. Aikuisille suunnattuun kirjallisuuteen keskittyneen Juha Raipolan (2017, 89) mukaan postapokalyptisessa genressä on käsitelty ympäristösuhdetta dystopiakertomusten kautta. Tunnettuja 2000-luvulla suomeksi ilmestyneitä ilmastofiktioromaaneja yhdistääkin sijoittuminen tulevaisuuden dystopiamaailmaan, ja niitä ovat esimerkiksi Risto Isomäen *Sarasvatin hiekkaa* (2005), Emmi Itärannan *Teemestarin kirja* (2012), Maja Lunden ilmastokvartetin osat *Mehiläisten historia* (2016), *Sininen* (2019) ja *Viimeiset* (2020). Sen sijaan Tiina Laitila Kälvemarkin teoksen *Seitsemäs kevät* (2017) ilmastonmuutoksen kuvaus kytkeytyy *Lupauksen* tarinan tavoin korkeintaan lähitulevaisuuden arkiseen ympäristöön kaukaisen tulevaisuuden sijaan.

Edellä mainituista tutkimuksista poiketen tämän tutkimuksen aineisto *Lupaus* on aikuisille suunnattua nykykirjallisuutta, ei selvästi genrekirjallisuutta, kuten scifiä. Romaanin arkirealistinen kuvaus ilmastoaiheista yhdistettynä perinteiseen perheen

tarinan kuvaukseen puoltaa Lahtisen (2019, 326) ennustamaa ilmastofiktion valtaviir-
taistumista. Silti *Lupauksen* kirjoittamisen aikaan ilmastonmuutoksen kuvaaminen on
ollut kertomuksen aiheena vielä mainitsemisenarvoinen ja kohosteinen piirre.

Lupauksen analyysissä käsittely ilmastofiktion lähtökohdista näkyy siten, että
olen valinnut inhimillisten ja ei-inhimillisten kohtaamisista analysoitaviksi nimen-
omaan kohtaamisia sellaisten ei-inhimillisten kanssa, jotka liittyvät tiiviisti ilmastofik-
tioon ja siten affektiivisesti ilmastonmuutokseen. Ahmedin (2018, 120–121) sanoin
nämä ei-inhimilliset ovat ilmastonmuutokseen liitetyistä merkityksistä tahmais-
ia. Esimerkiksi jääkarhua pidetään affektiivisena ilmastonmuutoksen symbolina (Huggan
2016, 13–14). Lisäksi kontekstualisoin ja vertaan *Lupauksessa* rakentuvaa tunneraken-
netta ilmastofiktion genrepiirteistä aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa esitettyihin
havaintoihin.

Aineiston valintaan on vaikuttanut myös se, että tutkijalukijan lukukokemuk-
seni perusteella *Lupauksen* keskeisenä piirteenä on tunteellisuus, jopa tarkoitushakui-
sen tuntuinen sentimentaalisuus. Arkirealistisena ja tunnistettavan tunteellisena ih-
missuhdekuvauksena *Lupauksen* voi nähdä osana sentimentaalisen romaanin jatku-
moa (sentimentaalisuudesta ks. esim. Festa 2006). Teos tuntuu pyrkivän tarkoituksel-
lisesti liikuttamaan lukijaa, mikä voi tehdä siitä erityisen vaikuttavan teoksen luonto-
suhteesta syntyvien tunteellisten merkitysten näkökulmasta. Tämän takia teosta on
erityisen mielekästä tutkia tunteiden ja affektiivisuuden näkökulmasta.

2 TEORIATAUSTA

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen keskeistä teoriataustaa ja käsitteitä. Kaksi ensimmäistä alalukua keskittyvät posthumanististen ja uusmaterialistisen tutkimuspohjaan, joka on keskeistä läpi analyysin. Kolme jälkimmäistä alalukua puolestaan esittelevät analyysissa käytettävää affektitutkimusta: luku 2.3 ja 2.4 keskittyvät ensimmäisessä analyysiluvussa kohtaamisten analyysissa käytettävään Sara Ahmedin tunneteoriaan ja luku 2.5 toisen analyysiosion tärkeimpään käsitteeseen, Raymond Williamsin tunnerakenteeseen.

2.1 Ympäristön tarkastelu kirjallisuudentutkimuksessa

Kirjallisuudentutkimuksessa luonto- ja ympäristöaiheita tutkitaan keskeisesti ekokriittisessä, posthumanistisessa ja uusmaterialistisessa tutkimuksessa. Suuntauksilla on omanlaisensa taustat, mutta niiden käsityksissä ja tavoitteissa on paljon päällekkäisyyttä, jota pyrin avaamaan tässä luvussa. Tämä tutkimus lähestyy inhimillisten ja ei-inhimillisten tunteellisia ja ruumiillisia kohtaamisia keskeisesti posthumanistisista ja uusmaterialistisista lähtökohdista. Seuraavassa luvussa 2.2 jatkan teorioiden parissa ja esittelen tälle tutkimukselle keskeiset ei-inhimillisen ja kanssa-kehkeytymisen käsitteet.

Ekokriittinen tutkimus on Toni Lahtisen ja Markku Lehtimäen (2008, 7) mukaan saanut alkunsa ekokatastrofin uhan tiedostamisesta ja ympäristökysymysten

syntymisestä 1960-luvulta eteenpäin. Ekokritiikki pyrkii selvittämään kirjallisuuden ja muiden kulttuurimuotojen ympäristöön liittyviä ajatuksia ja representaatioita. Sen tavoitteena on ”arvioida tekstien ja ideoiden johdonmukaisuutta ja käyttökelpoisuutta vastauksina ympäristökriisiin”. (Kerridge & Sammels 1998, 5.) Käytännön tutkimuksessa ekokritiikki tutkii moninaisin tavoin kirjallisuuden ja ympäristön suhdetta ja vuorovaikutusta. Se pyrkii kehittämään ekologista lukutaitoa, johon kuuluu luonnon kuvausten ja luonnolle annettujen merkitysten havainnointi, purkaminen ja tulkitseminen (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 13, 15–16.) Ekokriittinen tutkimus onkin perinteisesti tekstikeskeistä verrattuna posthumanistiseen tai uusmateriaaliseen tutkimukseen.

Myös posthumanismi tarkastelee ympäristöä ja suhdetta siihen, mutta tutkimussuunnassa tekstit eivät ole ainoana tutkimuksen kohteena. Posthumanismin taustalla on filosofiaa ja akateemisia suuntauksia sekä poliittisia liikkeitä (Lummaa & Rojola 2014, 14). Ekologiset kriisit ovat Tuija Kokkosen (2014) mukaan myös posthumanistisen tutkimuksen taustavaikuttajina:

Hahmotan posthumanismiksi nimetyn lähestymistavan ihmisen, hänen ei-ihmissuhteidensa ja asemansa kyseenalaistumisena ja uudelleenarviointina, jonka ominaislaatu on sekä uudenlaisten kanssaeläjien ja kanssakäymisten että oman tietämättömyyden kohtaaminen. Pakottajina tähän toimivat ekokriisit. (Kokkonen 2014, 179.)

Posthumanistisessa tutkimuksessa pyritään siis uudistamaan käsityksiä ihmisen suhteista ei-inhimillisiin ”kanssaeläjiin”. Tutkimuksessa “[k]ritiikin ohella – ja joskus myös sen sijaan – korostetaan luovuutta ja uusia visioita, kun pyritään löytämään vaihtoehtoisia uusia tapoja käsitteellistää maailmaa” (Lummaa & Rojola 2014, 8). Posthumanismissa pyritään eroon ihmisen valta-asemasta suhteessa ei-inhimillisiin eri käsitysten tasoilla: se on ”essentialismin, intentionaalisesti käsitetyn toimijuuden sekä kielellisesti käsitetyn subjektiuden kritiikkiä” (Lummaa & Rojola 2014, 14). Essentialistisen käsityksen mukaan otetaan annettuna se, että tietyt piirteet kuuluvat olemuksellisesti tietylle lajille, esimerkiksi ihmisyyteen kuuluu ”järki” (Tieteen termipankki: essentialismi). Posthumanismi asettuu tämänkaltaista lajikohtaisten ominaisuuksien olettamista vastaan. Toimijuus taas voi posthumanistien mukaan toteutua myös ilman

tietoisia päämääriä eli intentioita. Tämän käsityksen mukaan ei-inhimilliset kuten eläimet täytyy nähdä aktiivisina toimijoina. Kielen ulkopuolella oleminen ei myöskään ole esteenä subjektina toimimiselle. Keskeistä on se, että ei-inhimilliset pyritään näkemään toisten sijaan Kokkosen sanoin kanssaeläjinä, yhdenvertaisina suhteessa ihmiseen eli inhimilliseen eläimeen.

Siinä missä ekokritiikki pyrkii tuomaan esiin ja kritisoimaan ongelmallisia representaatioita (ks. Karkulehto, Koistinen, Lummaa & Varis 2019, 6), posthumanismi etsii uusia ratkaisuja ja luovia tapoja hahmottaa maailmaa ja toimia siinä. Silti perimmäiset motiivit ekokritiikin ja posthumanismin taustalla vaikuttavat samansuuntaisilta: sekä posthumanismin että ekokritiikin toiveena näyttää olevan toiminta koko elonkehän hyvinvoinnin ja tasavertaisuuden puolesta.

Kolmas ja uusin luonnosta ja ympäristöstä kiinnostunut tutkimussuuntaus on uusmaterialistinen tutkimus, josta on 2010-luvun alussa muodostettu materiaalisen ekokritiikin tutkimussuuntaus (Raipola 2015, 25). Materiaalisessa tutkimuksessa kielellisten konstruktioiden analyysin sijaan keskitytään materiaalisiin muutoksiin. Materiaalisen ekokritiikin tutkimushaara juontaa juurensa ekokriittisestä tutkimuksesta, ja siinä puhutaan ”luonnon” sijaan materiasta. Luonto nähdään ”materiaalisista toimijuuksista koostuvana jatkuvana vuorovaikutusprosessina”, joka koostuu yksittäisten elementtien sijaan jatkuvasti vuorovaikutteisessa muutoksessa olevista inhimillisistä ja ei-inhimillisistä toimijuuksista. Materia on jatkuvassa itseään luovassa, dynaamisessa prosessissa, ”luovan tulemisen” tilassa. (Raipola 2015, 25–28.) Käsitteellisen jatkuvasta prosessinomaisuudesta yhdistää uusmaterialistisen näkemyksen affektitutkimukseen, jossa kiinnitetään huomiota jatkuvan muutoksen affektiivisuuteen, vaikutuksiin kohtaamisissa (ks. alaluku 2.3).

Materiaalista ekokritiikkiä edustavien Serenella Iovinon ja Serpil Oppermannin (2014) teorian mukaan kaikki käsitetyt materiaaliset ilmiöt ovat moninaisten toimijuuksien solmukohtia. Näitä solmukohdissa tapahtuvia toimijuuksien kohtaamisia tulkitsemme narratiiveina, eli tarinallistamme niitä. Siksi tutkijat väittävät, että kaikki materia ylipäänsä on ”tarinallistettua materiaa” (*storied matter*). Heidän materiaalinen ekokritiikkinsä tutkii sekä teksteissä esiintyvää materiaa että kaikkea materiaa

teksteinä. (Iovino & Oppermann 2014, 1–2.) Esimerkiksi *Lupauksen* kohtaamisten kuvausten näen olevan tällaista toimijuuksien solmukohtien tarinallistamista hyvin kirjaimellisessa mielessä. Vaikka kaikki ihmisten tulkinnat luonnonilmiöistä voi nähdä tarinallisena, kirjallisuuden kuvauksissa nämä tarinallistamisen tavat ja niihin liittyvät merkitykset – esimerkiksi luontosuhdetta koskevat merkitykset – tulevat painokkaasti näkyviksi. Uusmaterialistisen suuntauksen ajatusta luonnosta materiaana ja aktiivisena vaikuttajana kirjallisissa esityksissä on tutkinut esimerkiksi Karoliina Lummaa (2008; 2010; 2017), joka on tulkinnut luontorunojen lintuja kielikuvien sijaan materiaalisesti suhteessa todellisiin lintuihin ja käyttänyt siinä apuna tietotekstien lintukuvauksia. Tässä tutkielmassa materiaallinen taustaoletus näkyy siinä, miten analyysiin valitut ei-inhimilliset kytkeytyvät reaalimaailman ilmastonmuutostapahtumiin.

Seuraavassa alaluvussa esittelen tarkemmin tämän tutkielman posthumanistisia ja uusmaterialistisia lähtökohtia, tutkimuksen keskeisiä käsitteitä: ei-inhimillisen käsitettä ja kanssa-kehkeytymistä.

2.2 Ei-inhimillisen ja kanssa-kehkeytymisen käsitteet

Termillä *ei-inhimillinen* viitataan posthumanismissa usein muihin eläimiin paitsi ihmisiin. Laajemmasta näkökulmasta ei-inhimilliset voidaan jakaa elollisiin ja elottomiin ei-inhimillisiin. Eloton ei-inhimillinen jää vaille huomiota posthumanismin perinteisessä jaottelussa inhimilliseen ja ei-inhimilliseen eläimeen. Posthumanistinen tutkimus jakautuu *teknologisesti suuntautuneisiin*, teknologian ja ihmisen sekoittumista tutkiviin posthumanisteihin, ja eläin- ja ympäristökysymyksistä kiinnostuneisiin eli *kulttuuriteoreettisiin* tutkijoihin (Lummaa & Rojola 2014, 20; Raipola 2014, 36–37). Eloton luonto jää tässä jaottelussa väliinputoajaksi, koska se ei asetu selkeästi eläin-ihminen-kone-jatkumolle.

Myös kasvien rooli elottomien ja elollisten jaottelussa on hankala kysymys. Elisa Aaltola (2015) puhuu elottomasta materiaana, johon kuuluvaksi myös eläimet usein luetaan, kun taas elollisilla on subjektiviteetti eli kyky kokea ja tuntea sekä sitä kautta

kyky välittää asioista. Eläimet kuuluvat Aaltolan mukaan elollisten kategoriaan. (Aaltola 2015, 299–300.) Tämän käsityksen mukaan eläinyksilöiden tunnekokemukset ovat kiinnostavia analyysin kohteita, mutta elävien kasvien asemaan Aaltola ei ota kantaa, vaan antaa esimerkiksi materiasta kivet ja männynkävyt, jotka ovat irronneet elävästä puusta. Väitän, että vähintäänkin kirjallisen esityksen kontekstissa ja kuvittelun keinoin on mahdollista esittää myös kasvit ja elottomat ei-inhimilliset kokevina tai tietoa kantavina, vaikka tulkinta voikin olla inhimillistä. Tällainen kuvittelu voi kuitenkin auttaa löytämään empaattisia tapoja huolehtia esimerkiksi jäätikön säilymisestä. (Vrt. Iovino ja Oppermann 2014, 8.)

Ei-inhimillisen kokemuksen esittämisen mahdollisuuksia kirjallisuudessa ja kertomusmuodossa laajemminkin on kritisoitu, mutta sitä on myös pidetty tärkeänä tutkimuskenttänä. David Gilcrest (2002; viitannut Karkulehto ym. 2019) on väittänyt, että ei-inhimillisten puolesta ei ole mahdollista puhua kirjallisuuden kautta. Posthumanistisessa tutkimuksessa on esitetty yhtenä ratkaisuna *ei-inhimillisen toimijuuden* käsite. Ei-inhimillinen toimijuus voi vaikuttaa kirjallisuuteen kahdella tavalla: materiaalisesti ja semioottisesti. On kuitenkin huomioitava, että fiktiiviset ei-inhimilliset toimijat kirjallisuudessa ovat riippuvaisia inhimillisten tekijöiden ja yleisöiden tulkinnoista ja luovista prosesseista. (Karkulehto ym. 2019, 6–7.) Vaikka kirjallisuuden kuvaukset ovat auttamatta inhimillisiä, ne voivat kurottua arvokkaasti kohti toisen ymmärrystä (ks. Gustafsson & Haapoja 2015, 132.). *Lupauksen* analyysissä hahmotan ei-inhimilliset toimijoina. Semioottinen vaikutus korostuu *Lupauksen* tarkastelussa, koska analyysi linkittyy ei-inhimillisiin ja ilmastonmuutokseen liitettyihin merkityksiin. Määrittelen ei-inhimilliset tarkoittamaan eläinten lisäksi myös kasveja ja elottomia ei-inhimillisiä: analysoin *Lupauksen* inhimillisten hahmojen kohtaamisia myös kasvien ja elottomaksi mielletyn sulavan jäätikön kanssa, koska kohtaamiset niiden kanssa ovat keskeisiä teoksessa.

Ekokritiikissä ja posthumanismissa *ei-inhimillisen* käsitteeseen suhtaudutaan hie- man eri tavoin. Ekokritiikissä inhimilliset ja ei-inhimilliset nähdään toisistaan erillisinä: siinä tutkitaan inhimillisen ja ei-inhimillisen välisiä kohtaamisia (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 8). Samalla ekokritiikki käsittää esimerkiksi inhimillisen kulttuurin ja

“materiaalisen maailman” yhteenkietoutuneiksi (ks. Lahtinen & Lehtimäki 2008, 14). Posthumanistisessa tutkimuksessa pyritään erityisesti kyseenalaistamaan jaottelu inhimilliseen ja ei-inhimilliseen. Käsitteiden dikotomiaa pyritään purkamaan esimerkiksi puhumalla inhimillisestä ja ei-inhimillisestä (eläimestä). Käsitteet palvelevat eläinten ja ihmisten yhteisten ominaisuuksien osoittamista: molemmat ovat eläimiä. (Lummaa & Rojola 2014, 14, 20.) Vaikka kielellinen jaottelu inhimilliseen ja ei-inhimilliseen elää myös tässä tutkimuksessa, pyrkimyksenä on niiden asemien tasavertaistaminen. Tavoite havainnollistuu esimerkiksi Lummaan (2012, 159) esittämässä ajatuksessa, että posthumanistinen ajattelu pyrkii löytämään ei-inhimillisille väyliä osallistua yhteiskuntaan ja kulttuuriin “merkityksellisinä jäseninä ja toimijoina”. Posthumanistiseen tapaan pyrin huomioimaan ei-inhimillisten näkökulman analyysissa.

Inhimillinen-ei-inhimillinen-dikotomian purkamiseen voi olla apua myös materiaalisesta käänteestä eli uusmaterialistisesta tutkimuksesta. Sille keskeistä on käsitys todellisuudesta muuttuvana materiaana, mikä käsityksenä vaikuttaa puolueettomalta ja ihmiskeskeisen ajattelun kyseenalaistavalta, mutta asettaa myös haasteen inhimillisten ja ei-inhimillisten suhteiden tutkimiselle, kun suhteiden osapuolia ei ole suotavaa jakaa “elementteihinsä” (ks. Raipola 2015, 28). Voidaan kysyä, onko mahdollista kuvata kielellisesti ja kertomusmuodossa uusmaterialismin käsitystä todellisuudesta materiaana. Lehtimäen (2013, 364) mukaan kertomukset ovat inhimillinen selviytymiskeino, jonka avulla monimutkaisia asioita voidaan käsittää, ja hän viittaa myös narratologi David Hermaniin (2009, 2), jonka määritelmän mukaan ihmiset pyrkivät kertomusten avulla “hallitsemaan aikaa, prosessia ja muutosta”. Mikko Lehtosen (2014, 36) mukaan asiat arkiajattelussa esineistyvät, kun niitä havainnoidaan. Samaan tapaan affektitutkimuksessa väitetään, että kokemus oman ja toisten ruumiiden erillisyydestä syntyy affektivoimien toiminnan seurauksena. Tunnetutkija Sara Ahmedin (2018) mukaan tunteet tekevät ihmiset tietoisiksi erillisyydestään, “esineistävät” ihmisistä ruumiineen objekteja. Aistikokemukset kuten kipu tai mielihyvä saavat tiedostamaan ihon eli ruumiin pinnan, mikä erottaa “meidät” toisista. (Ahmed 2018, 36.)

Lupauksen analyysissa arkiajatteluun kuuluva esineistävä ja rajaava käsitys on hyväksyttävä tutkimuskysymyksen 1 kielelliseksi lähtökohdaksi, jossa analyysin

kohteina ovat inhimillisten ja ei-inhimillisten kohtaamiset. Pidän kuitenkin silmät erityisen avoinna yhteenkietoumille tai rajanylityksille. Yhden mahdollisuuden ei-inhimillisen ja inhimillisen kokemuksen yhtäaikaiseen, rinnakkaiseen tai jopa limittyvään tarkasteluun antaa esimerkiksi Donna Harawayn kanssa-kehkeytymisen käsite.

Donna Haraway (2007) lähestyy ei-inhimillisten eläinten kohtaamisia eläinten-kanssa-kehkeytymisen (*becoming-with-animals*; käännös Ruonakoski 2015, 266) näkökulmasta. Ruonakosken (2015, 271) mukaan Harawayn kanssa-kehkeytymisessä on kysymys kumppanilajien kuten ihmisen ja koiran ”yhteisestä kehityksestä ja riippuvuudesta”, siitä, kuinka lajit muokkautuvat niiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa, vaikuttavat toisiinsa ja opettavat toisiaan. Huolimatta oman tutkimuksensa keskittymisestä koirien ja ihmisten kanssa-kehkeytymiseen Haraway (2007, 4) kirjoittaa, että kaikki lajit muotoutuvat ”subjekteja ja objekteja muokkaavassa kohtaamisten tanssissa”, eikä niitä hänen mukaansa ole olemassakaan ennen näitä kohtaamisia. Lajit ovat toisistaan riippuvaisia, jolloin Harawayn mukaan on pakollista tuoda keskinäisiin kohtaamisiin mukaan kunnioitus ja vastaaminen. Kohtaamisiin on hänen mukaansa kiinnitettävä huomiota: ”Kun kumppani ja laji solmitaan yhteen kohtaamisessa – astutaan kanssa-kehkeytymisen maailmaan, jossa kyse on juuri siitä, *ketkä ja mitä ovat*”. (Haraway 2007, 19, kursivointi alkuperäinen, käännös V.T.) Kohtaamisissa siis neuvotellaan siitä, mitä sen osapuolet ovat, ja tällainen neuvottelu on jatkuvasti käynnissä. Tässä tutkielmassa sovellan kanssa-kehkeytymisen käsitettä erilaisten ei-inhimillisten kohtaamisiin ihmishahmojen kanssa.

Harawayn kanssa samansuuntaista ajattelua edustaa narratologi David Hermanin (2018) bionarratologia. Hänen mukaansa kertomusten avulla on mahdollista muokata käsityksiä lajien välisistä suhteista. Bionarratologisen näkökulman tavoitteena on vahvistaa sitoutumista ihmisten ja muiden eläinten yhdessä-muotoutuviin suhteisiin (*co-constitutive relationality*). Bionarratologian lähtökohtana on tiedostaa, että kertomukset ovat ihmiskeskeisiä. (Herman 2018, x–xi.) Hermanin teoria ”pyrkii kartoittamaan -- vuorovaikutusta antroposentristen ja biosentristen tarinankerronnan traditioiden välillä” (Herman 2018, 4).

Käytännön sovelluksena Hermanilla on malli, jonka mukaan ei-inhimillinen kokemus voidaan esittää erilaisin representaation keinoin. Jatkumo kulkee karkeasta hienosyiseen ei-inhimillisen kokemuksen esittämiseen. Tasoja on neljä, karkeasta hienoimpaan: eläinallegoria, ihminen-lähde-eläin-kohde-projektio (selittäminen), eläin-lähde-ihminen-kohde-projektio (vertailu) ja niin sanottu Umwelt-malli. Samassa kertomuksessa voi olla useita näistä tasoista. (Herman 2018, 138–141.) Kaikkein suurimmat vaikutusmahdollisuudet ei-inhimillisillä toimijoilla on Hermanin mukaan Umwelt-mallissa, joka merkitsee sen kuvittelua, millaista on tietynä eliönä kohdata ympäristönsä hetki hetkeltä, yksityiskohtaisesti kuvaten. Kyse on eräänlaisista ei-inhimillisen kokemuksen ajatuskokeista, joiden avulla ihmislukijoiden suhde ympäristöihin ja eläimiin voi muotoutua uudella tavalla. (Herman 2018, 139–140.) Hermanin Umwelt-malli perustuu Jacob von Üexkullin (1934/1957; viitannut Herman 2018, 140, 167) Umwelt-käsitteeseen. Representaatiokeinojen jatkumo on sovellus kerronnan näkökulmien jatkumosta, joka vaihtelee tarinan ulkopuolisesta ekstradiegeettisestä kerronnasta (auktoriaalinen kerronta) henkilöhahmon tajunnankuvaukseen perustuvaan intradiegeettisen kerrontaan (Stanzel 1979/1984, viitannut Herman 2018, 138).

Seuraavassa alaluvussa käsittelen affektitutkimusta ja siihen liittyviä tälle tutkimukselle relevantteja käsitteitä.

2.3 Affektitutkimus ja ruumiilliset tunteet

Tässä tutkielmassa käytän affektitutkimuksen käsitteitä ensinnäkin inhimillisten ja ei-inhimillisten hahmojen kohtaamisten lähilukuun. Lisäksi analyysin toisessa osassa käytän tunnerakenteen käsitettä (ks. alaluku 2.5).

Affektitutkimus on kehittynyt viime vuosikymmeninä ja haastanut representaatioteoriaa (Helle & Hollsten 2016, 7–12, Houen 2020, 2–3). Perinteisen representaatioiden ja merkitysten tarkastelun sijaan affektitutkimus kiinnittää huomion tunteisiin ja niiden vaikutuksiin eri elämän ja yhteiskunnan osa-alueilla (Helle & Hollsten 2016, 9).

Affekti määritellään nykyteoriassa usein ei-tarkoitushakuisiksi kehollisiksi reaktioksi tai ei-kognitiivisiksi ruumiillisiksi prosesseiksi tai tiloiksi (Houen 2020, 3). Helle ja Hollsten (2016) kuvaavat affekteja Deleuzen (1978) ajatuksiin nojaten eri olentojen vaikutuksina ihmiseen. Suurin osa affektivoimista toimii ihmisen tiedostamatta, mutta osa niistä voidaan kokea tietoisesti. Affekteilla ei ole yhteisesti tunnettua nimeä, ja siksi deleuzelainen affektin käsite soveltuu ”kulttuurisesti koodaamattomien” tuntemusten tutkimiseen. (Helle & Hollsten 2016, 14.) Emootiot ovat nimettyjä, tietoisia tunteita, joiden aiheuttajakin on tiedossa, mikä tekee niistä narratiivisia, syy-seuraussuhteellisia. Tunteen käsite puolestaan sijoittuu affektin ja emotion välimaastoon, ja eri tutkijat käyttävät käsitteitä eri tavoin. (Helle & Hollsten 2016, 13–14, 16.)

Tunteen käsite on keskeisin tässä tutkielmassa, ja sen käyttö perustuu Sara Ahmedin (2018) tunneteoriana. Perustavanlaatuisista kiistaa tunteiden tutkimuksessa on Ahmedin (2018) mukaan käyty siitä, mikä on tunteen suhde ruumiilliseen tuntemukseen ja kognitioon. Ruumiin tuntemuksia korostavassa näkökulmassa tunne samaisetaan kehossa tuntuviin muutoksiin. Kognitiivisessa näkökulmassa tunteisiin liitetään arviointia tai asenteita, joiden ei ajatella olevan yhteydessä ruumiin tuntemuksiin. (Ahmed 2018, 14–15.) Myös Lyytikäinen (2016) määrittelee *tuntemuksen* ruumiilliseksi ja ei-kognitiiviseksi, kun taas *tunteeseen* liittyy ruumiillisten tuntemusten lisäksi kognitiivinen puoli, eli mielikuvat, arviointi ja motivaatio (Lyytikäinen 2016, 40). Kognitiota ja tunnetta korostavia teorioita ei olekaan välttämätöntä erottaa toisistaan, eikä se ole yleistä nykyteoriassa (Helle & Hollsten 2016, 9; Gregg & Seigworth 2010 2–3).

Ahmedin (2018) muodostama määritelmä tunteesta yhdistää ruumiin tuntemukset ja kognition: hän kuvaa tunteiden yhdistävän kognition ja kehon siten, että tunteen kokeminen edellyttää arvion tekemistä toisesta, ”mutta samalla se tuntuu ruumiissa”. Tämä taas vaatii itsen ja toisen välisen yhteyden ”lukemista” eli tulkintaa. (Ahmed 2018, 15–19.) Ympäristötutkimukseen peilaten myös Mikko Lehtonen (2014, 33–34) argumentoi, että vaikka ruumis ja mieli, kuten luonto ja kulttuuri, on perinteisesti erotettu toisistaan, esimerkiksi ajattelussa on oikeastaan kyse materiaalisen ja symbolisen yhteistyöstä. Tässä tutkielmassa näen ruumiillisuuden laajasta, mielen ja ruumiin

dikotomiaa purkavasta näkökulmasta, joten huomioin kohtaamisten tunteiden analyysissä myös hahmojen kognitiota: ajatuksia ja puheita.

Eräs affektitutkimuksen peruskysymys on, sijaitsevatko tunteet yksilöissä vai heidän välillään, suhteissa. Arkinen, ”yksinkertainen” tunnekäsitys väittää, että tunteet ovat ihmisten kehoissa (Ahmed 2018, 19). Ahmed (2018) erottaa tunteiden kiertämisen tunteiden tarttumisesta. Hän kritisoi perinteistä psykologista teoriaa siitä, että se näkee tunteet yksilöiden omaisuutena eikä niinkään suhteissa ja objektien välissä olevina voimina. (Ahmed 2018, 19.)

Ahmedin (2018) määritelmän mukaan tunteet eivät ole yksilöiden kokemuksia, vaan ”sosiaalisia ja kulttuurisia käytänteitä”. Hän kuvaa tunteiden tarttumista asioihin eli tunteellisten merkitysten kiinnittymistä tiettyihin objekteihin tai piirteisiin esimerkiksi mediakeskustelujen seurauksena. Tunteet eivät jähmety samaan pisteeseen, vaan Ahmedin mukaan ne kiertävät ja voivat kerrostua muodostaen toisia tunteita. Itse asiassa Ahmed väittää nimenomaan tunteiden tahmaamien objektien kiertävän ja muuntuvan, jolloin tunteet sijaitsevat asioiden välisissä suhteissa ja ihmisten suhtautumistavoissa asioihin siten, että toisia hahmotetaan tunteiden kohteiksi. Nämä tunteet muodostavat rajat ruumiiden välille. (Ahmed 2018, 20–23, 42.) Affekteja on kuvattu yleisemminkin olentojen välisinä kohtaamisen voimina (*force(s) of encounter*) (Gregg & Seigworth 2010, 2, 6–9).

Vaikka tunteet eivät Ahmedin (2018) mukaan sijaitse ruumiissa, ne voivat merkitä erilaisia kehoja kantamaan tietynlaisia tunnevaikutuksia. Kehosta tai muista objekteista tulee Ahmedin sanoin tunteista tahmaisia. Silloin voi syntyä esimerkiksi mielikuva toisen henkilön pelottavuudesta tämän ihonväriin liitettyjen tunteellisten merkitysten seurauksena. (Ahmed 2018, 17–18, 22, 88–89, 101, 120–121.) Tekstianalyysissä Ahmed (2018) tarkastelee sitä, miten tunteiden kuvaukset vaikuttavat lukijakuntaan. Hän kiinnittää huomiota mediatekstien kielellisiin valintoihin: tekstien ”tunteellisuuteen” vaikuttavat niissä esiintyvät kielikuvat ja tunteiden nimeämiseen liittyvät valinnat. Tunteiden nimeäminen aiheuttaa tekoja ja suuntautumisia, mikä tekee tunteista performatiivisia. Esimerkiksi metafora ”kansakunta suree” saa lukijayhteisön toimimaan niin, että se kohdistaa surun tunteita kansakuntaa kohtaan. Tunteiden

nimeäminen rakentaa Ahmedin mukaan syy-seuraussuhteita asioiden välille siten, että nimeämisen kautta tietyt objektit nimetään tiettyjen tunteiden syiksi. (Ahmed 2018, 25–26.)

Tässä tutkimuksessa käsitän tunteet siten, että ne ilmentyvät ruumiiden vuorovaikutuksessa, josta käytän käsitettä kohtaaminen. Affektiivisen kohtaamisen määrittelyn tarkoittavan tässä tutkielmassa ruumiiden törmäysten tai lähietäisyydeltä vuorovaikuttamisen vaikutuksia näihin ruumiisiin. Ahmedin mukaan tuntemukset vaikuttavat siihen, millä tavalla toiminnassa suuntaudutaan kohti muita. Esimerkiksi kivun tuntemus saa ruumiin käpertymään itseensä, kun taas mielihyvä avaa ruumiin toisille ruumiille. (Ahmed 2018, 39; viittaus Leder 1990, 4). Tunteeseen liittyy oleellisesti arvion tekeminen, ja tämä arvio ilmaistaan ”siinä, miten ruumiit kääntyvät asioiden puoleen”. Jonkin arvioiminen tai arvottaminen on lähellä olevan muokkaamista. (Ahmed 2010, 31.) Myös *Lupauksen* kohtaamisten analyysissä ruumiillisuus sisältää sekä ruumiin liikkeitä että kognitiivisen puolen.

2.4 Tunteet, valta ja ei-inhimillisten asema

Affektitutkimus on yleensä lähtenyt liikkeelle inhimillisestä näkökulmasta. Helle ja Hollsten (2016) puhuvat affekteista eri olentojen vaikutuksina nimenomaan ihmiseen (Helle & Hollsten 2016, 14). Esimerkiksi Anna Gibbs ylettää affektit myös ei-inhimillisten piiriin: hän määrittelee Deleuzen perusteella, että affekti on ”subjektiton ja ei-representoiva ja se toimii elollisen ja elottoman rajapinnan yli” (Gibbs 2010, 187; käännös V.T.). Posthumanistisesta näkökulmasta ei-inhimillisten kokemusten ruumiillisten näkökulmien kuvittelu antaa kirjallisuudessa mahdollisuuden hahmottaa ja tutkia ei-inhimillisten ja inhimillisten limittymistä (Karkulehto ym. 2019, 1). Tässä tutkimuksessa lähden ajatuksesta, että tunnevaikutukset voivat ilmentyä myös ei-inhimillisten ruumiiden välityksellä.

Tunteisiin liittyy poliittista valtaa, koska ne voivat tuottaa eroja ja toiseuksia olentojen välille. Kehoihin kerrostuneet tunteelliset merkitykset erottavat subjekteja, jolloin joistakuista tulee toisia (Ahmed 2018, 42). Samalla identiteetit muotoutuvat

jatkuvasti yksittäisissä kohtaamisissa (Ahmed 2000, 7). Ajatus siitä, että tunnepitoiset vaikutukset tuottavat toiseutta, on kiinnostava sen kannalta, miten ihmiset hahmottavat suhteensa ei-inhimillisiin. Näkevätkö ihmiset itsensä erillisinä ja toisenlaisina objekteina ei-inhimillisistä vai ovatko ihmiset luontosuhteessaan ihminen-luonto-ajan samalla puolella tai vailla rajaa osana "luontoa"? (Ks. Haila 2003.)

Toiseuden tuottamisen vastapainona voi toimia empatia. Empatia on Elisa Aaltolan (2015) mukaan erityisen tärkeä tunne eläinsuhteen eheytyksen kannalta. Empatia pitää sisällään suuntautumisen toisia kohti ja avoimuutta erilaisuuden hyväksyvälle näkemiselle ja kohtaamiselle. Ne mahdollistavat moraalisen yhteiselon neuvottelun. Tärkein empatian muoto on Aaltolan mukaan *affektiivinen empatia*, joka merkitsee resonoimista toisen tunnekokemuksen kanssa. Affektiivista empatiaa vahvistavat kohtaaminen ja kanssakäyminen toislajisten kanssa sekä tarkkaavaisuus, jossa parhaimmillaan tietoisuus minuudesta katoaa. Eräs toinen moraalisesti tärkeä empatian muoto on *ruumiillinen empatia*, jossa on kyse ruumiiden jatkuvista vaikutuksista toisiinsa, mikä johtaa toisen jatkuvaan ymmärrykseen ja kanssakulkemisen prosessiin". (Aaltola 2015, 302–308.)

Aaltolan ajatukset ovat linjassa Harawayn kanssa-kehkeytyksen käsitteessä keskeisten toisen kunnioituksen ja vastaamisen käytäntöjen kanssa. Myös Ahmed (2000) määrittelee eettisen kohtaamisen samankaltaisesti: eettisissä kohtaamisissa täytyy vastata yksilöllisesti toisille, olla avoin ja "antelias" toisen näkemiselle omana itsenään ilman tämän "liimaamista paikalleen" sekä lisäksi kuulla toista niin, että tulee kosketetuksi ja voi aistia toisen ihon tuntemuksia (Ahmed 2000, 147, 152, 158). Kanssa-kehkeytyksen voi näin ollen ajatella muodostuvan eettisistä kohtaamisista, joiden oleellinen osa on kunnioituksesta ja avoimuudesta syntyvä empatia.

Ahmedin (2000, 3, 145) mukaan tunnepitoisissa kohtaamisissa tuotettava toisen ero tai erilaisuus ei ole läsnä vain yksittäisessä kohtaamisessa, vaan se on tunnistettu jo aiemmin ja on läsnä myös laajemmissa sosiaalisissa prosesseissa toisissa ajoissa ja paikoissa. Esimerkiksi punkin ja ihmisen yhteisessä historiassa punkkeja on alettu pelkäämään ja pitämään niiden määrää merkinä ilmaston lämpenemisestä. Yleinen suhtautumistapa ilmenee yksittäisissä kohtaamisissa toisiin liitettyjen tunteiden

kasaantumisenä (Ahmed 2018, 62–63), mikä kirjallisuutta lukiessa voi merkitä tiettyihin ei-inhimillisiin liittyviä, voimakkaita tunteita herättäviä reaktioita. Kirjallisuudella on mahdollisuuksia myös horjuttaa vakiintuneita suhtautumistapoja. Laajempaa kysymystä siitä, millaista inhimillisten ja ei-inhimillisten välistä suhdetta *Lupaus* ilmentää kohtaamisissaan, pyrin tarkastelemaan analyysin toisessa osassa. Se perustuu tunnerakenteen käsitteelle, jota käsittelen seuraavassa alaluvussa.

2.5 Tunnerakenteen käsite

Teoksen sisällön lisäksi myös tekstinulkoiset seikat vaikuttavat lukijan kokemukseen ja tekstin vastaanottoon (Helle & Hollsten 2016, 20). Saija Isomaan (2016, 59, 73) mukaan kirjallisuuden tunteellista vaikutusta voidaan tuottaa esimerkiksi kirjallisuudenlajien tyypillisiä kirjallisilla keinoilla tai ”kulttuurisia arvoja, normeja ja uskomuksia hyödyntämällä”, ”erityisesti jos nämä [arvot, normit ja uskomukset] näyttävät olevan osa lajin repertoaria tai olennainen tausta, jota vasten repertoari rakentuu”. Ilmas- tofiktio- ekokriisiin kytkeytyvä tausta sisältää omanlaisiaan kulttuurisia arvoja, normeja ja uskomuksia, joiden valinta *Lupauksen* aiheiksi voi olla omiaan herättämään tunteita.

Yhteiskunnan ja materiaalisen luonnon olosuhteet vaikuttavat kirjallisuuteen, ja tärkeää on tarkastella myös sitä, millä tavalla kirjallisuus rakentaa uusia merkityksiä. Raymond Williamsin (2015/1977) tunnerakenteen (*structure of feeling*) käsitteen mukaan kirjallisuus voi indikoida aikakauden muutoksia tuottamalla uusia tunnerakenteita (Williams 2015/1977, 131–133, viitannut Isomaa 2016, 64). Yhteiskunnan muutokset ilmenevät kirjallisuudessa, mutta tulkitsemalla, että samalla kirjallisuuden esitykset voivat vahvistaa orastavia tunnerakenteita. Tunnerakenteen käsitteen käännöksestä on käyty keskustelua, ja myös tuntemusrakenteen käsite on ollut käytössä (ks. esim. Ojajarvi 2015). Tässä tutkielmassa käytän Williamsin käsitteestä tunnerakenne-termiä.

Williamsin (2015/1977) tunnerakenteessa on kyse nykyhetkessä tapahtuvasta sosiaalisesta muotoutumisesta, nykyhetken artikuloinnista. Tunnerakenne koetaan laajemmin yhteiskunnassa, mutta se tulee näkyväksi usein ensimmäisenä

kirjallisuudessa tai taiteessa. Tunnerakenteen voi liittää esimerkiksi kirjallisuuden muotoihin ja konventioihin, jotka ovat ensimmäisiä merkkejä uudesta tunnerakenteesta. (Williams 2015/1977, 24–25.) Tällaista tunnerakennetta voidaan kutsua orastavaksi tunnerakenteeksi: Jussi Ojajärvi (2015, 15) korostaa, että Williamsin määrittelemät tunnerakenteet ovat paitsi yhteiskunnallisia, myös historiallisesti muuttuvia. Tätä muutosta ajassa kuvastaa hyvin Williamsin jaottelu orastavaan, vallitsevaan tai jäänteenomaiseen tunnerakenteeseen (Williams 1988, 139–145; viitannut Ojajärvi 2015, 15).

Williams (2015/1977, 20) kritisoi sitä, että asiat usein hahmotetaan pysyvinä kokonaisuuksina ja vasta jälkeenpäin, mikä ei anna tilaa todellisuuden jatkuvalle muotoutumisen tarkastelulle. Usein jälkikäteen pyritään määrittelemään muuttunutta ”sosiaalisen kokemuksen ja suhteen laatua – joka välittää jonkin tietyn sukupolven tai kauden tunnelmaa”. Williamsin mukaan tämänkaltaiset muutokset ovat muutoksia juuri tunnerakenteissa. (Williams 2015/1977, 23, käännös V.T.)

Aiemmassa tutkimuksessa Anna Helteen (2013, 13) tulkinassa Kari Hotakaisen *Ihmisen osasta* tunnerakenne merkitsee romaanin henkilöhahmojen kokemuksen kuvastamia, samalla teoksen ilmestymisajan aikakaudelle tyypillisiä merkityksiä, arvoja, asenteita ja tunteita, ja hän kuvaa niiden tulevan lähelle lukijan kokemusmaailmaa. Samaan tapaan *Lupauksen* henkilöhahmojen kokemukset tuovat ajankohtaisesti 2010–2020-luvuilla keskustelua herättäneet ilmastonmuutokseen liittyvät ilmiöt lähemmäs lukijaa. *Lupauksen* analyysissä keskityn tunteiden analyysiin, mutta myös luonnolle annetut merkitykset ja siihen liittyvät arvot ja asenteet tulevat esiin.

Kasimir Sandbacka (2018) puolestaan analysoi Tove Janssonin novelleja myöhäismodernin melankolian tuntemusrakenteen näkökulmasta ja havainnoi erityisesti yksilön ja yhteiskunnan välistä ristiriitaa novelleissa. Yhtäläisyytenä *Lupaukseen* on se, että sekä Janssonin novelleissa että *Lupauksessa* päähenkilöiden voi tulkita potevan normatiivisesti määriteltynä mielisairautta (ks. Sandbacka 2018, 23). Janssonin kerronnassa 1970-luvulta tämä jää tulkinanvaraiseksi, kun taas nykyromaani *Lupauksessa* kerronnan keinoin tuodaan suoraan esiin Rinnan olevan mielenterveyskuntoutuksessa, jolloin teoksen maailmassa yhteiskunta tulkitsee Rinnan mielenterveyspotilaaksi tämän kokemusten kautta. *Lupauksen* luontosuhteeseen liittyvää

tunnerakennetta analysoin suurin piirtein sen kirjoitusajankohdasta käsin verrattuna Janssonin vanhempien novellien analyysiin samana aikana. Koska *Lupauksen* analyysin kohteena on orastava tunnerakenne, on tulkintaa vaikea nojata mihinkään olemassa olevaan käsitykseen. Olen ratkaissut asian vertaamalla *Lupauksen* tunnerakennetta aiempaan ilmastofiktion tyypillisiä toimintamekanismeja käsitelleeseen tutkimukseen.

Williamsin (2015/1977, 22) mukaan jälkeempään rajatuista, tietynlaisiksi miellelyistä asioista, kuten instituutioista, käsityksistä ja perinteistä, tulee osa sosiaalista tietoisuutta todellisissa suhteissa, joissa tunnerakenne jatkuvasti muotoutuu. Tulkitsen, että suhteiden voi ajatella todentuvan erilaisissa kohtaamisissa, mikä tekee juuri *Lupauksen* inhimillisten ja ei-inhimillisten kohtaamisten tarkastelusta perusteltua.

Lupauksen kohtaamisia analysoidessani teen tunteiden nimeämistyötä ensimmäisessä analyysiluvussa, ja sen perusteella analysoin rakentuvaa tunnerakennetta toisessa analyysiluvussa. Tunnerakenteen analyysissa pyrin kokonaistulkintaan siitä, minkälainen tunnerakenne teoksesta nousee esiin ja mitä se kertoo aikamme ihmisten mahdollisesti muuttuvasta suhteesta ei-inhimillisiin ja luontoon sekä niiden kautta ekokriisiin.

3 TUNTEELLISET KOHTAAMISET *LUPAUS-TEOK-* *SESSA*

Lupauksen tapahtumat sijoittuvat lähitulevaisuuden Suomeen, jossa yhteiskunta horjuu ilmastonmuutoksen seurausten vuoksi. Teoksen päähenkilö on noin 30–40-vuotias Rinna. Hän muistelee teoksen nykyhetkessä puutarhakuntoutuksessa perheensä tapahtumia, jotka ovat johtaneet hänen terveytensä järkkymiseen. Teoksen edetessä paljastuu vähitellen, mitä perheessä on tapahtunut, ennen kuin Rinnasta tuli mielen-terveyskuntoutuja. Kehyskertojana toimiva minäkertoja-Rinna esittää teoksen alussa lausunnon, joka tekee kerronnasta potentiaalisesti epäluotettavaa: ”Teen työtä ja ajattelen Seelaa ja Robertia, mietin mitä kaikkea en muista” (L, 10). Rinna tiedostaa itsekin muistinsa rajallisuuden. Teoksen maailma on tosimaailman kaltainen, mutta mahdollisesti epäluotettavan kerronnan lisäksi kerronnassa leikitellään kuvitelluilla fantasiaelementeillä, jotka ilmenevät erityisesti Rinnaan fokalisoitussa kerronnassa, unissa ja Seela-tyttären kertomissa saduissa.

Romaanin luvuissa inhimillisten henkilöhahmojen näkökulmat vuorottelevat. Rinna on teoksen ainoa minä-kertoja, ja muiden hahmojen näkökulmasta kerronta on hän-muotoista. Kehyskertomuksena toimivat Rinnan mielenmaisemat ja kokemukset teoksen nykyhetken puutarhakuntoutuksesta. Muut osiot kertovat teoksen menneisyyden tapahtumista: Yhtenä tarinalinjana ovat Rinnan kuvaamat muistot Seela-tyttären lapsuudesta Suomessa. Toisena keskeisenä tarinalinjana kuvataan Robert-veljen näkökulmasta tapahtumia Grönlannin jäätiköllä, missä hän työskentelee äänittäjänä.

Lisäksi kertomusta täydentävät erillisissä luvuissa neljän muun hahmon näkökulmat: kansanedustaja Rahimin, suojabunkkerimyyjä Tuulin, tehtaanjohtaja Georgen ja Lian omat luvut. Lia ja George ovat Robertin hollantilaisen rakastaja Neevin vanhemmat, kun taas Tuuli myy Rinnalle suojabunkkerin ja Rahim viettää päivän kansanedustajan työhön tutustuvan Seelan kanssa.

Teoksessa inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden välisiä kohtaamisia kuvataan runsaasti. Analyysiin valitut kohtaamiset sijoittuvat puutarhaan ja jäätikölle ja koskevat punkkia, kastematoa, sulavaa jäätä, jääkarhuja sekä erityisesti tälle teokselle keskeisiä kasveja. Perustelen valintoja sillä, että nämä ekokriiseihin kytkeytyvät toimijat ovat tyypillisiä ilmastofiktiolle (Lahtinen 2017, 76–77) ja ilmastofiktiolle tyypillisiin ei-inhimillisiin on todennäköisesti kerrostunut kulttuurissa laajasti jaettu merkityksiä ja vahvoja tunteita (ks. Ahmed 2018, 22, 88–89, 120–21). Lisäksi kohtaamiset ovat keskeisiä teoksen juonelle.

Kohtaamisten analyysissä keskityn ruumiillisuuteen ja inhimillisten hahmojen näkökulmasta kuvattuihin tunteisiin erityisesti Sara Ahmedin tunneteorian ja Donna Harawayn kanssa-kehkeytymisen käsitteen avulla, joita esittelin teorialuvussa 2. Käsittelem analyysissä Rinnan ja Robertin näkökulmista kerrottuja tapahtumia ja lisäksi Lian näkökulmasta kuvattua lukua.

Käsittelyn järjestys seuraa *Lupauksen* päähenkilön Rinnan perheen keskeisiä vaiheita. Käsittelem tarinaa kronologisesti, mikä osittain poikkeaa lukijalle ilmenevästä *Lupauksen* juonen esitysjärjestyksestä. Samalla kun perheen tarina etenee ja muovautuu teoksessa, muuttuvat myös kohtaamisissa ilmentyvät inhimillisten ja ei-inhimillisten kohtaamisiin liittyvät tunteet.

3.1 Uhan tunnetta ja kuolemanpelkoa puutarhassa

Tässä alaluvussa analysoin Rinnan ja ei-inhimillisten toimijoiden kohtaamisia Rinnan perheen kodin piirissä, ennen kuin hän on päätenyt puutarhakuntoutukseen. Tarinan alkupäähän sijoittuvat kohtaamiset punkin ja kasvien kanssa ovat ensisijaisesti

pelottavia ja uhkaavia Rinnan näkökulmasta, vaikka niistä voi huomata myös empaattisempia sävyjä. Kohtaamisissa tapahtuu rajojen ylittymistä, ja niissä ilmenee ahdistusta ja pelkoa, mutta myös vihaa ja inhoa.

Rinna-kertoja kuvaa punkin ja viisivuotiaan Seelan-tyttären kohtaamisen yhdellä virkkeellä: ”Ja eräänä iltana punkki tarrautui Seelan hiuksiin kun hän kieri nurmikossa, ryömi korvan taakse ja alkoi imeä verta” (L, 61). Lyhyeen kuvaukseen mahduttaa ruumiillista toimintaa, joka voi herätellä kielteistä suhtautumista punkkiin. Vaikka ”nurmikossa kieriminen” herättää iloisia mielikuvia, sen vastapainona, kuin yllättävänä iskuna turvallisuuden tunteeseen, ”tarrautuminen” ja ”ryömiminen” luovat mielikuvan rajan ylittämisestä ja epärehellisestä toiminnasta, jota tekee mieli vastustaa ja repiä pois, siis perääntyä inhon vallassa pois punkin inhottavaksi leimatun ruumiin luota (vrt. Ahmed 2018, 121). Veren imeminen rikkoo fyysisesti ruumiiden välisen rajan ja herättää halua työntää pois kipua ja inhoa tuottava toinen (ks. Ahmed 2018, 40).

Kipu, inho, viha ja pelko toimivat Ahmedin mukaan samankaltaisesti: ne kaikki saavat tunnetta kokevan ruumiin vetäytymään ja suojautumaan ulkomaailmalta jollakin tavalla. Inhon kohteesta kavahdetaan kauemmaksi, kun taas kipua tuottava, jopa ihon alle mennyt objekti halutaan työntää kauemmaksi itsestä. Inhottavaksi tullut kuitenkin samanaikaisesti kiehtoo. (Ahmed 2018, 40, 42, 112–113.) Sekä kivun että inhon tunteen kokeminen voivat muuttua vihaksi toista kohtaan (Ahmed 2018, 28, 113). Vihassa ja pelossa käännytään pois vihan kohteesta kohti rakastettua omaa itseä tai yhteisöä (Ahmed 2018, 70, 90).

Punkkiin liitetty uhka tiivistyy tarinassa, koska mukana on kuolemanpelko, joka ilmenee jo ensimmäisen punkin kohtaamisesta kertovan luvun otsikosta: ”Kuolema korvan takana” (L, 45). Kielikuvalla viitataan punkkiin merkkinä kuolemasta, sillä varmistuu, että Seelalla on puutiaisaivokuume. Punkin ja Seelan kohtaaminen ei päätykään puremistapahtumaan, vaan puremisen seurauksena alkaa yhteiselo Seelan, punkin ja punkissa asuvan viruksen kesken. Yhteiselön voi hahmottaa kanssa-kehkeytymisenä, jossa punkki ja ihminen muokkaavat toinen toisiaan. Vaikka Haraway käsittelee kanssa-kehkeytymistä erityisesti ihmisen kanssa rauhanomaisesti elävien

kuten lemmikkieläinten ja hyötykasvien kanssa (ks. Haraway 2007, 15–16; viitannut Ruonakoski 2015, 270), myös ihmisen kannalta epätoivotussa ja pelottavassa Seelan ja punkin yhdessäolossa on kyse eräänlaisesta kanssa-kehkeytymisestä.

Ahmedin (2018, 18, 85) mukaan pelko voi sisältää uhan rajojen sekoittumisesta, jossa pelottava objekti voi uhata imeä sisäänsä tai syödä pelkääjän. Punkin ja Seelan rajat hämärtyvät, sillä punkki uhkaa viimeistään borreliosisin tartuttamalla sekoittaa Seelan ja punkin välisen rajan ja uhkaa Seelan turvallisuutta. Punkin ja Seelan elämät limittyvät, ja punkista tulee Rinnan tarinan osana pelottava. Punkin toimijuudella on vaikutusvaltaa tarinalle: puremalla on vaikutusta paitsi Seelaan, myös hänen lähellään oleviin ihmisiin.

Tarinan alkupään tapahtumat sijoittuvat Rinnan perheen kotiin, jossa sekä Rinna että Seela-tytär ovat viettäneet lapsuutensa. Koti edustaa turvaa, ja kotiin paikkana liittyy usein vahvoja tunnelatauksia: esimerkiksi topofilia eli rakkaus paikkaan ja tunne paikkaan kuulumisesta liittyy tunteen usein lapsuuteen (ks. Hollsten 2008, 75; Koho 2016, 211–12). ”Valkoinen talo järven rannalla” -luvussa Rinna kuvailee kotitalossa asuttuja vuosia. Kuvailu keskittyy kotirakennuksen – suomalaisen mielenmaisemaan tutun rintamamiestalon – ja ihmisten sijaan kotitalon ympäristön tapahtumiin: ”Peurat ovat yleistyneet, ne nyrhivät puista parhaat oksat ja napsivat puutarhasta auringonkukkien kukkaosat. Peurat ja ilmassa lisääntyvä lämpö tuovat mukanaan punkkeja” (L, 57). Kotiympäristössä tapahtuvat muutokset kuvataan rinnakkain hajoavan perheen kanssa, kun Rinna ja Leo eroavat ja Rinna jää asumaan Seelan kanssa vanhaan kotitaloon. Aiemmin käsitelty punkin pureutumista kuvaava virke lopettaa kotitaloa kuvaavan luvun.

Ahmedin mukaan vihaan liittyy menetyksen uhka: viha kohdistetaan sellaiseen, joka uhkaa itselle tärkeää rakkauden kohdetta. (Ahmed 2018, 59–60.) Menetyksen uhka voi selittyä vihan lisäksi myös pelolla, kun menetyksen mahdollisuuden liittyvä ahdistus siirtyy ulkopuolisiin vaaroihin, pelon kohteisiin, joita on niiden konkreettisuuden takia mahdollista välttää. (Ahmed 2018, 90). Vihan ja pelon mekanismeissa muodostuu me-muut-asetelmia rakkauden kohteiden ja vihan tai pelon kohteiksi tulkittujen välille.

Ahmedia mukaillen turvallisen kotiympäristön menettämistä pelkäävä Rinna siirtää ahdistuksensa ympäristönmuutoksiin liittyviin yksittäisiin uhkiin. Hänen pelkonsa kiinnittyy esimerkiksi punkkeihin, jotka uhkaavat vanhoja tuttuja olosuhteita (ks. Ahmed 2018, 90.) Punkin ja Seelan kohtaamisen lyhyestä kuvauksesta tekee affektiivisen erityisesti se, miten kuvaus luvun lopettavana virkkeenä kuvastaa käännekohtaa Rinnalle tutussa elämässä. Siinä kotitalo on inhimillisen elämän muutoskohdissakin aiemmin pysynyt tuttuna ja turvallisenä, mutta nyt uhka ja muistutus kuolemasta ovat saapuneet sen alueelle ympäristön muutosten seurauksena. Menneitä muistelevan kehyskertoja-Rinnan tulkinta on, että tuttu ja turvallinen elämä loppuu tähän tapahtumaan teoskokonaisuuden tasolla. Seelan ja punkin kohtaaminen havainnollistaa Rinnan kotiympäristön muutoksiin liittyviä tunteita, inhoa ja pelkoa. Tulkinnat punkista inhottavana ja pelottavana ovat kerrostuneet kulttuurisiin asenteisiin ja toistavat mielikuvia, joita kuolemanvaarallisena pidettyyn punkkiin yleensä liitetään. Toisesta näkökulmasta veren imeminen on punkille ominainen tapa elää osana ekosysteemiä.

Pelon ja inhon tunteiden lisäksi punkin kuvauksista on löydettävissä empaattisia elementtejä. Kun Rinna-kertojan kuvauksessa Seela "kierii nurmikossa" ja punkki "ryömii" (L, 61), kuvaus samaistaa ihmislasta ja punkkia. Myös Rinnan kuvaus punkeista osana kotiympäristöä on sävyiltään myötämielinen: "iltaisina pyydystän pieniä nymfejä käsivarsiltani kipittämästä, keskellä yötä herään siihen, että napaa kutittaa ja löydän itsensä jo pulleaksi juoneen punkin" (L, 57). Kuvattujen kohtaamisten sanavalinnat "kipittäminen", "napaa kutittaa" ja "pienet nymfit" ovat empatiaa ja hellyyttä herättäviä. Kertoja tunnustaa punkin itsenäisen toiminnan myös tässä kuvaamalla veren juomista sen näkökulmasta. Rinnan suhtautuminen muuttuu inhoavaksi ja pelokkaaksi, kun punkki kiinnittyy Seelaan ja tulee iholle. Myötätuntoiset luonnehdinnat punkista tulkitseen myös Rinna-kehyskertojan ääneksi, joka on selittänyt pahimman uhatuksi tulemisen tunteen ja pyrkii kuvailemaan tapahtumia jälkikäteen objektiivisemmin ihmisen ja punkin näkökulmia esiin tuoden.

Rinnan kokemus "luonnon" tunkeutumisesta ihmisten elinpiiriin tulee ilmi myös Seelan kertoman tarinan kuvitellussa kohtaamisessa kasvien ja ihmisten välillä.

Seela kertoo äidilleen Rinnalle automatkalla tarinaa äidistä ja tyttärestä, ja tarinan lopussa tapahtuu yllättävä käänne, jossa kasvit tunkeutuvat ihmisten elinpiiriin: *”Tai arvaa mitä? Siinä maailmassa puut ja kasvit alko kasvaa ihan hirveetä vauhtia, puut ja kukat meni talon ikkunasta sisään ja ihan kaupungeissakin autojen pakoputkista ja ihmisten läpi poks. Poskista ja käsistä ja pepusta sisään. Poks poks.”* (L, 15–16, kursivointi alkuperäinen). Tarinassa toteutuu ruumiiden rajojen ylittymisen uhka, jonka Ahmed liittää pelon tunteeseen. Kasvien tunkeutumisen kuvaus assosioituu jopa raiskaukseen, väkivaltaiseen tunkeutumiseen, ruumiin rajojen rikkomiseen ja kipuun (vrt. Ahmed 2018, 40–41).

Rinnan näkökulmasta kiihtyvän ilmastonmuutoksen uhka on Seelan tarinassa ruumiillistunut nopeasti kasvaviin ja rajoja ylittäviin kasveihin ja puihin, aktiivisiin toimijoihin. Uhkaa korostavaan tulkintaan ohjaa myös se, miten Rinnan kokemaa uhkaa välittyy tämän tajunnankuvauksesta samalla automatkalla: *”Ilmasto muuttuu, lukee lehdissä, tiet ovat menossa huonoon kuntoon, sataa, jäätyy, sulaa, sataa ja me kaikki pidämme varmuuden vuoksi nastarenkaita”* (L, 15). Ilmastonmuutosten tuoma epävakaus ja epävarmuus arjesta välittyvät poukkoilevasta kuvauksesta.

Seelan eli lapsen näkökulmasta ilmastonmuutoksen uhka tulee näkyväksi edellä siteerattuna sadunomaisena kuvauksena, jonka Rinna-kertoja on kirjoittanut muistiin. Olisi mahdollista tulkita, että tarinan sepittäminen toimii pelon käsittelynä ja huojentaa Seelan oloa. Joka tapauksessa Seelan suhtautuminen tunkeutuviin kasveihin ja rajojen sekoittumiseen on Rinnan suhtautumista neutraalimpaa, sillä kertomisen jälkeen Seela on tyyni: *”Sitten hän huokaa, sulkee silmänsä ja toteaa kuivasti: Loppu”* (L, 16). Seela ei ole kauhuissaan tai koe kuvaamiensa ihmisten puolesta kipua, jota hänen tarinassaan kuvattuun rajojen ylittämiseen voisi liittyä Ahmedia (2018, 40–41) mukailleen. Suhtautuminen mahdolliseen kipuun on jopa välinpitämätöntä. Siihen ei sisälly syytöstä tai vihaa ihmisten maailmaan tunkeutuvia kasveja kohtaan. Seela kertoo tapahtumista neutraalisti.

Rinnan näkökulmasta uhkaavat toiset henkilöityvät analysoiduissa kohtauksissa punkkeihin ja kuvitelmiin kasveihin. Niiden kanssa kohtaamisiin liittyy keskeisimmin pelkoa, menetyksen uhkaa ja inhoa. Kehyskertoja-Rinnan ja Seelan

näkökulmat ovat neutraalimpia. Uhka yleistyy teoksessa myös toisiin ihmisiin. Rinna ratkaisee pelkonsa turvattomaksi kokemaansa maailmaa kohtaan rakentamalla kotipihalle suojabunkkerin itseään ja Seelaa varten, vihamielisiä ihmisiä vastaan. Hän kääntyy oman perheensä ja rakkauden puoleen (ks. Ahmed 2018, 90). Samalla hän paradoksaalisesti tuhoaa tutun ja turvallisen puutarhan, mitä hänen veljensä Robert ei ymmärrä. Robertille Rinna selittää toimintansa syitä: ”Jos vaikka... jos ihmiset menee sekasin. Tässä on nyt kaikkee” (L, 172). Vaikka punkit ja kasvit ovat näyttäytyneet Rinnalle uhkaavina, käykin niin, että ilmastonmuutosten tuoma epävarmuus saa toiset ihmiset vaikuttamaan vihaavilta ja pelottavilta.

3.2 Surua, merkityksellisyyttä ja menetyksiä jäätiköllä

Tässä toisessa kohtaamisissa käsittelevässä alaluvussa tarkastelun kohteena ovat Rinnan veljen Robertin näkökulmasta kerrotut kohtaamiset Grönlannin jäätiköllä. Samoihin aikoihin, kun punkki puree Seelaa, Robert on Grönlannissa äänittämässä ja kuvaamassa jäätikköä tutkimusryhmän mukana. Jäätiköllä Robert kohtaa jään ja veden, vaalat ja jääkarhut sekä rakastettunsa Neevin; suhde rakastettuun rinnastuu luontosuhteeseen. Robertin ja ympäristön suhde kuvataan menetykseen liittyvän surun sekä merkityksellisyyden ja rakkauden kautta. Kohtaamisiin liittyy Robertin näkökulmasta myös hieman uhkaa, mutta enemmän rakkauteen linkittyviä surun, samaistumisen ja ihmettelyn tunteita. Keskeisemmin ihmettelyä ja samaistumista käsitellään alaluvussa 3.3.

Toisin kuin Robertin kokeneet matkakumppanit, jotka ”katsovat maisemaa kuin tuttavaa osoitellen toisilleen muutoksia jään pinnanmuodoissa” (L, 128), Robert kohtaa jäätikön ensimmäistä kertaa. Jäätiköllä olemisen kuvaus perustuu ensisijaisesti äänittäjä-Robertin kuuloaistiin: ”Jään keskeltä kuuluu vaimeaa solinaa” (L, 19). Robert kuvataan kiinteässä vuorovaikutuksessa kaikkialla ympäröivän jäätikön kanssa: ”Tummalla karstalla peittynyt jää jatkuu joka suuntaan eikä vettä näy. Solina kuuluu lempeänä niin, että suuntaa on vaikea päätellä. Robert kallistaa päätään ja

kuuntelee: pehmeä ja keveä ääni. Helmeilevä? Ehkä. Lohdullinen.” (L, 19.) Kuvauksessa veden ääneen liitetään turvallisuutta ja empatiaa henkiviä sanoja ”lempeä”, ”pehmeä”, ”keveä”. Vesi näyttäytyy viattomana. Robertin pään kallistaminen ja kuunteleminen kuvastavat uteliaisuutta ja ihmettelyäkin, pyrkimystä tunnistaa toinen (vrt. Haraway 2003, 36–37).

Harawayn (2007, 19) mukaan inhimillisten ja ei-inhimillisten kohtaamisissa neuvotellaan siitä, mitä ja keitä kohtaamisen osapuolet ovat, ja kunnioitus ja vastaaminen ovat eettisen kohtaamisen tärkeitä osatekijöitä. Hänen mukaansa toisen rakastamisessa on tärkeää pyrkiä tunnistamaan toinen, oli kyseessä sitten ihminen, eläin tai eloton rakkauden kohde (Haraway 2003, 36–37). Kanssa-kehkeytymiseen (*becoming-with*) liittyy kommunikaatiota toisen kanssa, johon kuuluu ihmisen näkökulmasta herkistyminen toisen viestintätavoille ja tietoisuus omista eleistä toisen näkökulmasta tarkasteltuna. Tällainen avoin kommunikaatio toimii väylänä toisen huomioimiseen eettisemmin hoivattavan sijaan omalakisena yksilönä, kumppanina. (Ruonakoski 2015, 275, 281.) Tällaista kuuntelevaa ja kunnioittavaa suhtautumista edustaa myös Robertin tapa kohdata jäätikkö avoimesti.

Katkelmassa ”tumman karstan” kerrotaan peittävän jäätä ja lopuksi veden ääntä kuvataan Robertin ajatuksissa painokkaasti ”lohdulliseksi” (L, 19). Jo tästä kuvauksesta välittyy suru ja lohdutusta kaipaava kokemus, jotka välittyvät Robertin näkökulmasta mutta rinnastuvat yhtä lailla veteen. Syyt suruun tulevat Robertille näkyviksi, kun tumma karsta paljastuu kryokoniitiksi, noeksi ja kasvavaksi leväksi:

Penkereen vierellä lumi on kuin likaista pitsiä, pieniä tummia kuoppia ja lammikoita täynnä. Neev on näyttänyt Robertille kuvia kryokoniitista. Pienissä kuopissa on nokea Pohjois-Amerikan metsäpaloista ja tehtaista sekä levää, jonka määrä kasvaa sulan veden lisääntyessä. Koska lumi on mustaa, se ei heijasta valoa vaan imee sitä puoleensa. (L, 20–21.)

Kuvauksesta ilmenee, että veden lempeäksi kuvattu solina on peräisin metsäpaloista ja tehtaista. Näin ollen sulava jäätikkö ja ”likainen pitsi” näyttäytyvät ihmisten aiheuttamien ympäristötuhojen merkkinä. Ihmisen toimien aikaansaaman mustan lumen kuvaukseen liittyy pelkoa ja uhkaa siten, että lumi imee itseensä valoa (vrt. Ahmed

2018, 85) ja onnistuu kadottamaan uumeniinsa jopa auringonvalon, toivon symbolin ja elämän ehdon. Lisäksi kuvaus sisältää ristiriidan tuhon ja kauneuden välillä: muuttuneen jään kuvaukseen liittyy kauneuden esteettinen kokemus. Vaikka kuvauksen taustalla on surua jään ja valkoisen jäätikön menettämisestä ja kenties ihmisten teoista, Robert kykenee kohtaamaan jäätikön sellaisenaan, hyväksymään muutokset havainnoinnin hetkellä ja näkemään muuttuvan ympäristön kauniina. Guanio-Ulurun (2019, 9) analyysissä jään ja lumen poissaolo on oleellinen ilmastonmuutoksen kuvaamisen tapa pohjoismaiseen ympäristöön sijoittuvissa ilmastofiktioteoksissa, mikä toisintuu myös tässä *Lupauksen* kuvauksessa.

Edellisessä alaluvussa kuvasin, miten Ahmed perustelee, että menetyksen uhka voi johtaa vihaan tai pelkoon ulkopuolista kohdetta kohtaan (Ahmed 2018, 59–60, 90). Toteutuneeseen menetykseen puolestaan liittyy surun tunne. Suru sisältää jonkin menettämisen ja rakkauden: Ahmedin mukaan on rakastettava, jotta jotakin voisi ylipäänsä menettää, eli kokea etäännyksen menetyksenä. Lisäksi rakkaus tulee vahvimmin näkyviin, kun se menettää kohteensa, minkä vuoksi suru tai melankolia voi olla rakkauden ilmaus. (Ahmed 2018, 171, 205.) Ahmed erottaa surun ja melankolian: hän määrittelee surun sen kohteesta irti päästämiseksi ja melankolian puolestaan sitoutumiseksi surun kohteeseen, jotta toiseen liittyvät vaikutelmat pysyisivät elossa. (Ahmed 2018, 210–212.)

Robertin havaintojen ilmentämä muuttuneen ympäristön hyväksyminen ja tarkkaileminen on sen elossa pitämistä ja jäätikköön sitoutumista. Sen voi nähdä eräänlaisena melankoliana (vrt. Ahmed 2018, 210–212), johon kuuluu sitoutumista menetettyyn. Jäätikön muuttuminen ei suoranaisesti ole kuoleman kaltaista toisen lopullista menettämistä, vaan kyse on etenevästä muutoksesta veden olomuodossa ja olinpaikoissa. Toisaalta teoksessa myös kuolemaa käsitellään eräänlaisena olomuodon muutoksena (ks. alaluku 3.3). Jäätikköön voi kohdistua rakkautta, vaikka menetettyä olemuotoa ei saakaan takaisin. Melankolian tunnelmaa liittyy siihenkin, kuinka Robert työkseen äänittää veden solinaa ja pyrkii säilyttämään sen, mitä jäätiköstä on jäljellä.

Robertin ja jäätikön toimijoiden kohtaamisissa kuvailu etenee Robertin tarkkojen havaintojen kuljettamana. Siinä lähestytään David Hermanin (2018) Umwelt-mallin

mukaista läsnäolevaa tapaa kuvata jäätikön olemassaoloa (ks. teorialuku 2.2). Umwelt-mallissa kerronta etenee ei-inhimillisen näkökulmasta ja siinä oleellista on kuvailun yksityiskohtaisuus hetki hetkeltä. (Herman 2018, 139.) Umwelt-teoriassa on samankaltaisuutta verrattuna Harawayn (2007) kunnioittavaan tapaan suhtautua kansaeläjiin.

Jäätikön kuviteltu kokemus tulee kuulluksi kuvauksissa Robertin havainnon kautta: "Äänittäessään Robert sulkee silmänsä ja uppoutuu solinaan, kuvittelee veden matkan keskeltä jäätikköä tähän pisteeseen, tuhansia vuosia, jotka vesi on ollut jäässä, miten se nyt pulppuaa ja äänтелеhtii, kiemurtaa ja maukuu lähtiessään liikkeelle kohti rannikkoa ja valtamerä" (L, 21). Kuvaus antaa vedelle elollisen olennon liikkeitä ja ääniä, joihin Robert pyrkii kuvittelemalla samaistumaan, "uppoutumaan" liikkumattomasta jäästä virtaavaksi muuttuneeseen veteen. Vaikka kyse on Robertin tajunnan kuvaamisesta, jään kokemusta kuvittelemalla Robert eläytyy sulavan jään kokemukseen hetki hetkeltä. Lisäksi Robertin ja jäätikön yhdessäolon kuvauksessa ilmenee jäätikön aikaperspektiivi, joka on ihmiselämän mittaista kokemusta pidempi. Jäätikön ja Robertin kohtaamisen kuvaus yhdistää Hermanin sanoin antroposentrisen ja biosentrisen tarinankerronnan tapoja (ks. Herman 2018, 4). Veden tarinaa kertomalla hän pyrkii ymmärtämään sen historiaa ja tarinaa.

Myöhemmin sen jälkeen, kun suru jäätikön sulamisesta on saanut Robertin kemaan merkityksettömyyttä, valaiden kohtaaminen Grönlannissa merenrannalla merkitsee hänelle merkityksellisyiden tunteen löytämistä. Ennen valaiden saapumista Robertin kokemusta ja ajatuksia kuvaillaan: "miten merkityksetöntä tämä kaikki on" ja "hetken tuntuu paremmalta kun hän katsoo itseään hotellin vessan peilistä" (L, 66). Hänen mielenmaisemansa kuvataan tyhjäksi ja itseän käretyneeksi avoimuuden sijaan.

Tyhjyys loppuu, kun valaat saapuvat. Robert ja muut ihmiset kiirehtivät tapamaan valaita, sillä kukaan ei halua jäädä niistä paitsi: "Robert ryntää terassille katsomaan muiden mukana, valaat ovat niin lähellä rantaa, että tuntuu kuin hän saattaisi haistaa niistä huokuvan kalan ja syvän meren hajuisen hengityksen niiden puhaltessa ilmaa ulos." (L, 67.) Ahmedin (2018, 241) mukaan toivon tunteeseen liittyy

vaatimus toimia heti, ja ruumiit värähtelevät odottaessaan, että jokin uusi toteutuu. Valaiden malttamattomaan odotukseen liittyy toivoa. Niiden kohtaamisessa Robert kokee merkityksellisyyttä ja yhteyden tunteita valaisiin ja toisiin ihmisiin. Kuvitelma toisen olennon hengityksen haistamisesta kertoo läheisyyden kokemuksesta. Samaan tapaan kuin Robert kuuntelee jäätä, hän suhtautuu myös kohtaamiinsa valaisiin uteliaisuudella ja avoimuudella.

Valaiden lähdeyttä tunnelman kuvaus on kollektiivinen: "Ihmisjoukko seisoskelee. Ilmasta alkaa hiljalleen kadota valaiden luoma taika" (L, 67). Robert on mennyt tapaamaan valaita yksilönä muiden mukana, mutta kohtaamisen jälkeen he ovat "ihmisjoukko". Henkilökohtaista kokemustaan Robert kuvaa toimittajalle jälkikäteen (L, 68): "Valaiden näkeminen saa Robertissa aikaan jännityksen tunnelman, kuin jotain olisi juuri tapahtumassa, kuin ihmeellinen ilo tai merkittävä kirje olisi saapumassa, niin hän nauraa ja juo olutta, heittää suolapähkinöitä rennolla otteella suuhunsa." Kohtaamiseen liittyväksi nimetään katkelmassa jännitys ja ilo. Ilon tunnetta kohtaamisen jälkeen ilmentävät myös nauraminen ja kehon rentous. Ahmedin sanoin nautinnossa tai mielihyvässä ruumis on avoinna maailmalle ja toisille (vrt. Ahmed 2018, 39, 217; Leder 1990, 4), ja ihmetyksessä ruumis reagoi avoimuudella aukeavaan maailmaan (Ahmed 2018, 236, 240).

Kohtaamisessa ihmisten ja valaiden väliin jää fyysinen etäisyys ja kohtaaminen on osittaista: "he videoivat kännyköillään miten mustat selät liikkuvat majesteettisesti esiin ja katoavat taas" (L, 67). Mutta Robertin suhde valaisiin lähenee unessa, kun Robert siirtyy niiden kanssa yhteiseen ympäristöön. Hän kuvittelee uivansa meressä valaiden kanssa ja puhuvansa niiden lauluäänellä rakastetulleen Neeville (L, 68):

Valaat laulavat unessa, niiden tummat selät nousevat merestä esiin ja hän on osa merta, hänen ja mahtavan, ison olennon välissä ei ole muuta kuin vettä. Valaat äännelevät kysymystä, vesi on niin kylmää, että sattuu, Robert näkee Neevin toisella rannalla rakentamassa pientä majaa. Hän ja valaat katsovat merestä ja laulavat.

Robert samaistuu unessa valaisiin. Ahmedin (2018, 166) mukaan samaistuminen on rakkauden muoto. Unessaan Robert on toisaalta erillinen valaista ja kuuntelee niiden kysymistä, mutta toisaalta hän on myös kysymässä kuorossa valaiden kanssa ja

osoittamassa kysymystään ihmiselle, omalle rakastetulleen. Harawayn (2007, 50) mielestä kaikkien lajien kohdalla todellinen rakkaus aina tuntematonta toista kohtaan on eräänlaista toisen jatkuvaa tunnistamista siten, että kysyy jatkuvasti, kuka tuo toinen on suhteessa. Ahmedin (2018, 163) tunteiden ruumiillisuuden näkökulmasta rakkaus liikuttaa kohti jotakin, joka ajatellaan rakkauden kohteeksi, kuin kolikon kääntöpuolella sille, kuinka vihan tai pelon kohteesta käännytään pois. Tulkitseen, että Robertin unessa toteutuu toista kohti kurottava halu tuntea toinen sellaisena kuin hän on, siis todellinen rakkaus. Unen keskustelussa pyritään neuvottelemaan ihmisten ja valaiden ja toisaalta Robertin ja Neevin välisestä suhteesta: keitä suhteen osapuolet ovat.

Vaikka suru ja rakkaus hallitsevat Robertin näkökulmasta kuvattuja jäätikön kohtaamisia, on siellä läsnä myös uhkaa ja kuolemanpelkoa. Nämä tunteet tiivistyvät jäätikön kuvailuun murisevana eläimenä sekä näkymättömissä uhkaaviin jääkarhuihin. Robert ja Neev kuvailevat jäätä ollessaan yhdessä teltassa keskellä jäätikköä:

-- voi työntää päänsä railon sisään ja kuunnella, miten syvällä jää murisee ja liikkuu.

Robert juo kulauksen viiniä ja koittaa kuvitella. Eläin, jonka päälle he ovat pystyttäneet pienet telttansa, eläin, joka syvyyksissä äänтелеe. (L, 147.)

Robertin kuvitelmassa jää on mystinen äänтелеvä eläin, jota ei kuitenkaan voi nähdä. Telttojen ympäristöä kuvataan lisäksi jäätiköllä uhkaavien jääkarhujen kannalta, jolloin on läsnä pelko vieraan toisen kohtaamisesta: "Teltat nököttävät taivaan ja maan rajalla. Vaikka ollaan pitkällä sisäjäätiköllä, ne on ympäröity jääkarhuhälyttimillä, jotka soivat jos joku lähestyy" (L, 147). Ahmedin mukaan pelko on rakkauden kohteen menettämisen uhan lisäksi lähestyvän kohteen pelkoa, ja kohteen ohikulkeminen tiivistää tunnetta entisestään (Ahmed 2018, 88). Muriseva jääeläin ja jääkarhut pysyvät näkymättömissä, mikä tihentää pelkoa. Pelkoa ikään kuin paetaan kääntymällä rakkauden kohteen puoleen (Ahmed 2018, 90), ja *Lupauksessa* Robert kääntyy kohti lohdullista vettä, valaita ja kumppaniaan Neeviä.

Kertomuksessa rakkaan menettämiseen liittyvä uhka toteutuu jäätikön menetyksen lisäksi henkilöhahmojen elämässä, kun Robert ja tämän rakastettu Neev katoavat jäätikölle. Rinna kokee veljensä menetyksen. Samaan aikaan jääkarhuihin ja

punkkiin ruumiillistunut pelottavan toisen uhka kääntyy teoskokonaisuudessa rakkaudeksi ja toivoksi, jota Rinna pitää yllä keksimällä epätoivoisia tarinoita siitä, miten Robert ja Neev yhä voisivat olla elossa: "Ehkä he ovat löytäneet lempeitä jääkarhuja, joiden kainaloon on mahtunut lämmittelemään. Tai kuolleen karhun, jonka ovat vetäneet peitoksi kylmää yötä vasten." (L, 229.) Epätoivoisessa menetetyn kaipuussa jääkarhut ovat lempeitä ja rakastavia olentoja ihmisten puolella, eivät pelottavia uhkia jäätiköllä.

Robertin näkökulmasta kuvattu jäätikön surumielinen kuvailu pohjustaa läheisen ihmisen menetyksen toteutumista, joka toimii samalla kuvana ilmastonmuutosten pelottavista mahdollisista vaikutuksista. Ahmedin (2018, 89) mukaan pelko liittyy jonkin rakkaan menettämisen pelkoon. Jäätikköympäristön menettämiseen liittyvää surua, melankoliaa, rakkautta ja merkityksellisyyttä on läsnä, kun Robert tutustuu tarkasti kuunnellen muuttuvaan jäätikköön ja valaisiin. Rinnan mielessä veljen kuolema laajenee ajatuksiin elinympäristön menettämisestä, johon liittyy melankolinen säilyttämisen toive: "Kaikki pitäisi kirjoittaa muistiin -- että me muistaisimme, millainen maailma oli." (L, 235.) Kuten Robert on halunnut ymmärtää jäätikköä ja etsinyt merkityksellisyyttä kohtaamisista, surullisen menetyksen kokemuksen seurauksena myös Rinna haluaa ymmärtää ympäristöään pelkäämisen sijaan.

3.3 Ihmettelyä, samaistumista ja uusia yhteyksiä puutarhassa

Lupauksen tarinan jälkipuoliskon kohtaamiset seuraavat tarinassa menetyksen kokemusta. Ne tapahtuvat Rinnan ja kastemadon sekä Robertin rakastaja Neevin Lia-äidin ja puutarhan välillä. Kohtaamisiin liittyy ihmettelyä, samaistumista ja toisen empaattista kuuntelemista, jotka linkittyvät rakkauden tunteeseen. Ruumiillisesti erityisesti nämä kohtaamiset *Lupauksessa* kyseenalaistavat inhimillisten ja ei-inhimillisten rajoja.

Robertin kuoleman jälkeen Rinna saa hermoromahduksen ja päätyy sairaalaan ja sieltä puutarhakuntoutukseen. Samaan aikaan hänen tapansa havainnoida muita ihmisiä muuttuu. Rinna alkaa nähdä muiden ihmisten kasvot kastematomaisina: " – –

ehkä hänenkin kasvonsa ovat kuroutuneet kiinni, iho on syönyt sieraimet ja suun, ihminen hänen pinnaltaan on kadonnut kaiken nielevän kalvon alle” (L, 294). Rinna suhtautuu muiden ihmisten kasvoihin pelokkaasti, koska ne näyttävät vierailta eikä hän pysty kohtaamaan suoraan toisia ihmisiä. Kasvojen ilmeisiin perustuvan vuorovaikutussuhteen katoamisen tulkitsen kärjistymiseksi pelosta, jota Rinna on kokenut ilmaston lämpenemistä ja arvaamattomia muita ihmisiä kohtaan.

Puutarhakuntoutuksessa Rinna ja oikea kastemato kohtaavat kasvimaalla. Rinnan ja kastemadon kohtaamiseen liittyy vahvaa samaistumista ja synkronoitunutta liikettä. Ahmedin (2018) mukaan ihmettelyyn ja samaistumiseen kuuluu ruumiin liikettä kohti kohdetta, johon tunne liitetään. Ihmettelyssä ruumis laajenee ja avautuu maailmalle, ja siihen liittyvät avoimet kasvot ja ruumis sekä uudenlainen suuntautuminen maailmaan (Ahmed 2018, 236, 240). Samastumisessa puolestaan halutaan muuttua toisen kaltaiseksi ja näin lähestyä toista, mikä laajentaa subjektin liikkumattomaa maailmassa. Samaistuminen on "rakkauden muoto, jossa subjekti oppii toista kohti voimakkaasti suuntautuessaan, mitä hänestä voisi tulla". (Ahmed 2018, 165–166.)

Madon ja Rinnan kohtaaminen ja siihen liittyvä vahva samaistuminen tapahtuvat kuin yllättäen, sillä juuri ennen sitä Rinna kuvaa ottavansa kastemadon ”kouraan siirtääkseni sen jo kitketylle alueelle” (L, 43). Tämän jälkeen kastemato muuttuu siirrettävästä objektista toimijaksi ja samaistuttavaksi olennoksi:

Madon suomuinen, multainen pinta litistyy sormieni ihoa vasten. Yritän ajatella matoa sisältäpäin, matona, katson kuinka se kiemurtelee päästäkseen takaisin maan sisään. Huojun madon liikkeiden mukana. Ravistan päätäni. Ravistan lujempaa. Madon ihmeellisyys tuntuu järkyttävältä. (L, 43.)

Aluksi madon ja ihmisen ruumiiden pinnat liikkuvat toisiaan kohti ja koskettavat toisiaan tiiviisti. Tämä lähestyminen ei pääty Rinnan vetäytymiseen inhon vallassa, vaan tilanne johtaa ihmettelystä vahvaan samaistumiseen, kun Rinna alkaa kuvitella madon kokemusta. Rinna pyrkii lyhyessä kohtaamisessa aktiivisesti ruumiillisesti samaistumaan kastematoon ja näkee hetken maailman sen näkökulmasta. Hän ”huojuu” ja ”ravistaa päätään” madon liikkeitä imitoiden. Myös ajattelun tasolla Rinna pyrkii samaistumaan matoon, ja hän kuvaa matoa kohtaan kokemiaan ihmetyksen ja jopa

järkytyksen tunteita. Samaistuminen vieraaseen matoon ja ihmettelyyn liittyvä liike toista kohti on ollut niin vahvaa, että Rinna ja kastemato ikään kuin ovat hetken samoja.

Se, että keskeinen inhimillinen tunnekokemus on inhon sijaan samaistuminen, edellyttää Rinnalta ensinnäkin avointa ihmettelyä. Kuten Ahmedin määrittelemässä ihmettelyssä, avoimuus toista kohtaan on oleellista myös Harawayn (2007) kanssa-kehkeytymisen ajatuksessa. Harawayn (2007) mukaan on tärkeää, että suhtautuminen toislaajiseen on uteliasta, että toiselle vastataan esimerkiksi kysymällä, mikä tälle on tärkeää tilanteessa ja mitä esimerkiksi sen asennot voisivat merkitä, eli esimerkiksi kissan tervehtimistä ja ruumiillista kohtaamista. Tällaisen avoimuuden puutteesta hän on kritisoinut Jacques Derridan (2019/2006) *Eläin joka siis olen* -teoksen kissakuvausta. (Haraway 2007, 20–23.) Rinna kohtaa kastemadon perinteisen inhoreaktion sijaan avoimesti sen olemisen äärelle pysähtymällä, siis uteliaalla kysymisellä ja ihmettelystä yhteisten kommunikaatiokeinojen vähyydestä huolimatta.

Toiseksi Rinnan samaistuminen matoon vaatii empaattista, toisen asemaan asetuvaa suhtautumista. Ahmedin (2018) ihmettelyn ja samaistumisen ruumiillisissa kuvauksissa, liikkeessä kohti toista, onkin samankaltaisuutta Aaltolan (2015, 302–308) määrittelemään affektiiviseen ja ruumiilliseen empatiaan, joka mahdollistaa moraallisen yhteiselön neuvottelun. Rinnan ja kastemadon kunnioittavassa kohtaamisessa esiintyvät ihmettelyn ja samaistumisen tunteet kytkeytyvät empatiaan. Rinnan ja kastemadon kohtaamisen kuvaus on omiaan vahvistamaan affektiivista empatiaa, sillä siihen kuuluvat olennaisesti tässä kuvauksessa madon ja ihmisen ruumiilliset vaikutukset toisiinsa (ks. Aaltola 2015, 304–305). Haraway kuvaa Barbara Smutsiin viitaten ruumiillista viestintää tanssina, joka muovaa suhdetta ja sen osapuolia (Smuts 2008, viitannut Haraway 2007, 26). Rinnan pään liikkeet ovat linjassa kastemadon liikkeiden kanssa, hän tanssii ja tutustuu tässä mielessä kastemadon elämisen ja olemisen tapaan.

Affektiivisen empatian kokemuksessa Rinnan tietoisuus omasta minuudestaan on tuntunut kadonneen matona olemisen ihmettelyyn (vrt. Aaltola 2015, 308), sillä toisen ihmisen saapuminen katkaisee Rinnan ja kastemadon kohtaamisen ja palauttaa jälleen erillisyyden Rinnan ja kastemadon välille:

Hoitaja tulee taakseni seisomaan ja kysyy:

- Onko sulla kaikki ok?

Tiputan olion maahan. Kun se irtoaa minusta, en ole enää mato. (L, 43.)

Toisen ihmisen puuttuminen tilanteeseen tuo Rinnan ja madon suhteeseen inhon sävyjä. Kun ihmettelevä samaistumisen hetki on ohi, kastemadosta tulee "olio", josta Rinna irtautuu nopeasti kuin inhon vallassa (vrt. Ahmed 2018, 112–113). Jälkikäteen Rinna kuvaa "olleensa" mato, mikä vaatii tarkastelemaan kohtaamista Deleuzen ja Guattarin tuleminen-eläimeksi-käsitteen kautta, josta käytän tässä myös muotoa eläimeksi-tuleminen.

Deleuzen ja Guattarin useiden tekstien pohjalta Kaisa Kurikan (2014, 229) mukaan tuleminen-eläimeksi viittaa eläimen matkimisen sijaan eläimeksi muuttumiseen. Käsitteessä eläimiä lähestytään erityisesti laumoina, vaikka toisaalta tutkijat ovat käsitteen yhteydessä kirjoittaneet myös yksittäisistä eläimistä ja Kurikan mukaan Deleuze ja Guattari painottavat eläinyksilöiden erityisyyttä (Kurikka 2014, 230, 231). Kurikan oman romaanianalyysin mukaan eläimeksi-tulemisen kannalta oleellista on esimerkiksi se, että kerronnan näkökulma on tietyllä päähenkilöksi nostetulla koirayksilöllä, jolloin tarina kerrotaan yksilöllisesti tämän "silmin katsottuna", kun taas olioistaminen ja jäljittely eivät Kurikan mukaan kuulu tulemiseen-eläimeksi (Kurikka 2014, 231). Tulkitsen, että Rinnan ja kastemadon kohtaamisessa Rinna pääsee antautumaan hetkeksi eräänlaiseen eläimeksi-tulemisen prosessiin, mutta heti kun se kyseenalastetaan jopa hulluutena mielenterveyskuntoutuksen kontekstissa, tilalle tulee erillisyyttä korostava, kastematoa olioistava suhtautuminen, joka näyttäytyy normaalina ja terveenä hoitajan näkökulmasta.

Tuleminen-eläimeksi käsitteen sijaan kohtaamisen tarkasteluun soveltuu kuitenkin vielä paremmin toinen käsite. Haraway (2007) on kritisoinut eläimeksi-tulemisen käsitettä, koska se suhtautuu eläimiin etäisesti eikä sisällä uteliaisuutta ja kunnioitusta todellisia eläimiä kohtaan. Lisäksi käsite väheksyy lemmikkieläimiä suhteessa ikään kuin oikeisiin, villimpiin tapoihin tulla-eläimeksi. (Haraway 2007, 27–30.) Tulkitsen Harawayn kritisoivan myös sitä, että eläimeksi-tuleminen korostaa enemmän

kuvauksen esteettistä kokemusta ja sivuuttaa todelliset, arkipäiväiset kohtaamiset. Vaikka myös tuleminen-eläimeksi-käsitettä on tulkittu eläinten parissa kulkemisena ja esimerkiksi kanssa-kirjoittamisena (Kurikka 2014, 231; Baker 2003, 158–160; viitannut Kurikka 2014, 230), Harawayn kanssa-kehkeytymisen käsite tunnustaa tuleminen-eläimeksi-käsitettä vahvemmin ei-inhimillisen aktiivisen läsnäolon muuttumista-pahtumassa, mikä näkyy hyvin käsitteiden englanninkielisissä nimissä (*becoming-animal, becoming-with-animals*). Harawayn kritiikin perusteella näen käsitteiden keskeisenä erona sen, että kanssa-kehkeytymisessä eläinyksilöön tutustutaan ruumiillisesti vuorovaikutuksessa yhdessä toisen kanssa, jolloin myös ei-inhimillinen näkökulma huomioidaan paremmin verrattuna tulemiseen-eläimeksi. Kanssa-kehkeytymisessä kyse on vuorovaikutteisesta ja yksilöllisestä tutustumisesta.

Rinnan ja kastemadon kohtaaminen on tapahtumana erittäin arkipäiväinen kasvimaan kuokkimisen kontekstissaan ja myös tunteellinen, Rinnan inhimillisestä näkökulmasta ihmetystä ja tutustumispyrkimyksiä sisältävä. Kohtaamisessa kastemato ja ihminen ovat molemmat läsnä omina yksilöinä. Siinä huomioidaan madon elämisen tapoja ja intentioita pelkän ihmishahmon liikkeiden kuvailun sijaan, toki Rinnan ajatusten kautta: ”katson kuinka se kiemurtelee päästäkseen takaisin maan sisään” (L, 43). Rinna ymmärtää madon halun päästä omaan elinympäristöönsä. Tuleminen-eläimeksi käsitteen kautta Rinnan ja kastemadon samaistumisesta tulee luetuksi villiyttä ja ruumiillista kontrollin menettämistä, kun hoitajan kysymys korostaa ruumiillista samaistumista epänormaalina toimintana: ”Onko sulla kaikki ok?” (L, 43). Kun tämän kontekstin ohjaama kerronnan näkökulma ohitetaan ja katsotaan sitä kriittisesti kehyskertoja-Rinnan näkökulmasta, kyseessä on pikemminkin toisen asemaan asettumiseen pyrkivä ja empaattinen kohtaaminen, jossa ihminen ja kastemato tutustuvat hetken toistensa kokemuksiin, kanssakehkeytyvät.

Rinnan kokemuksen kastematopäisistä ihmisistä voi tulkita ajatusleikiksi siitä, millaista olisi kohdata kastemato toisen ihmisen kohtaamisen kaltaisesti. Rinna kokee kastemato-ihmisten kohtaamiset aluksi pelon kautta, mutta oikean kastemadon kohtaamisen jälkeen Rinnan suhtautumiseen ihmisiä kohtaan tulee mukaan

hyväntahtoisuutta: ”Hymyilen hoitajalle, pidän katseeni tarkasti vähän hänen oikealla puolellaan” (L, 44). Tarinan lopuksi Rinna näkee ainakin tyttärensä Seelan ihmiskasvoisena.

Toisena vahvaa samaistumista ilmentävänä kohtaamisena *Lupauksen* lopulla kuvataan kasvimaan ja Lian, Robertin rakastaja-Neevin äidin, yhteiseloa. Siinä missä Rinnan suhde kasvimaan kuvataan ensisijaisesti kuntoutuksena, Lialle kasvimaan hoitaminen on omaehtoinen harrastus. Lia on kokenut samankaltaisia menetyksiä kuin Rinna: hän on Robertin kanssa kuolleen Neevin äiti, jonka parisuhdekin on päätynyt pojan kuoleman jälkeen. Hänen kohdallaan pelko lapsen menettämisestä on toteutunut. Menetysten jälkeen Lia omistautuu kasveille elämässään niin, että kokee ruumiillista samuutta ja samaistumista niiden kanssa (L, 286):

Hän kasvatti taimia yksiönsä ikkunalaudalla ja aurinkoisina päivinä siirsi ne talon edustalle, missä hän istui itsekkin koko päivän auringonvalossa, silmät kiinni. Istuessaan siinä hänestä tuntui, että solut hänen sisällään alkoivat toimia samalla tavoin kuin kesäkurpitsan tai salaatin johtosolukko, hän tunsu, miten aurinko sai hänen ryhtinsä ojentumaan, kasvat kurottumaan kohti, ajatuksen kulkemaan lempeämmin ja kirkkaammin.

Kohtaus ilmentää aktiivisen yhdessäolon aikaansaamaa kanssa-kehkeytymistä, johon liittyy vahvaa samaistumista. Lia samaistuu ajatuksillaan ja ruumiillaan kasveihin. Hän tulkitsee oman ruumiinsa toiminnan lähentyvän kasvien tapaa olla olemassa. Kasvinomaiseen olemisen tapaan liitetään Lian ajatuksissa ”lempeys” ja ”kirkkaus”, jotka kuvastavat empatiaa ja selkeyttä, turvallisuutta. Lian ja kasvien yhdessäoleminen muotoutuu samankaltaisuuden tanssissa (ks. Haraway 2007, 26), kun Lian ”ryhti ojentuu” ja ”kasvat kurottuvat kohti” aurinkoa kasvien tavoin. Myös silmät kiinni oleminen lähentää Lian aistikokemusta kasveihin, joilla ei ole näköaistia, vaan valmiutta aistia olemuksessaan auringon energiaa ja pyrkiä sitä kohti. Harawayta (2007, 23) mukailen Lia kykenee vastaamaan hoitamilleen kasveille ja tervehtimään niitä.

Ahmedin (2018, 165–166) mukaan samaistumisessa suuntaudutaan kohti rakkauden kohdetta ja opitaan samalla siihen peilaten, mitä kaikkea itsestä voisi tulla. Tekstiin tai sen henkilöhahmoon samastuminen eli ”voimakas suuntautuminen” voisi Ahmedia mukailen avata uusia mahdollisuuksia ajatella omaa itseään ja

elämäänsä suhteessa samastumisen kohteeseen. Lian kohdalla samaistuminen kasvimaan kasveihin näkyy edellä olevassa kuvauksessa fyysisinä tuntemuksina ja inhimillisen ajattelun muuttumisena lempeämmäksi eli empaattisemmaksi ja hyväksyväksi.

Lian ja kasvimaan yhteiselossa keskeiseksi nousee viimeinen hetki hetkeltä kuvattu kohtaaminen. Lian näkökulmasta kerrotussa luvussa kaikkیتietävä kertoja kuvaa, miten Lia on vanhemmiten ottanut tavaksi makoilla kasvimaalla kasvien ja muiden siellä liikkuvien otusten keskellä. Yhden illan kohtaamista kuvaillaan tarkemmin vaihe vaiheelta. Kuvaus on hyvin materiaallinen ja tapahtumisen nopeutettu eteneminen tekee siitä maagisrealistisen:

Ja ehkä kolmen tai viiden aikaan yöllä Lia havahtui hetkeksi kun unikko, jonka siemenen hän oli laittanut maahan keväällä, painui niin tiukasti hänen poskeaan vasten, että se teki kipeää. Iho venyi, antoi tilaa, kasvit liikkuivat nopeammin kuin ennen, Lia tunsii epämääräisesti yön kosteuden ja sen, miten häneen oli päivän aikana varastoitunut valoa. (L, 290.)

Kohtauksessa kuvataan, miten Lia muotoutuu kasvien kanssa materiaalisesti ja kuollessaan muuttuu ikään kuin itse kasviksi. Ahmedin (2018, 40, 85) tunneteorian näkökulmasta kuvatus kaltaisen materiaalisen rajojen rikkomisen voi nähdä väkivaltaisena ja merkinä pelon uhan toteutumisesta. Kuitenkin sen sijaan kuvauksessa on läsnä rauhallisuutta ja Umwelt-mallin mukaista kuvailua hetki hetkeltä (Herman 2018, 139; ks. teorialuku 2.2). Kuvauksen kohteena on kuolema, joka on Robertin kohdalla esitetty menetyksen ja surun kautta, kun taas Lian kuoleman kuvaus päättyy ihmetelyyn, jopa iloon: Lian kuvataan tuntevan, ”miten elämä syntyi hänessä ja hänen lävitseen voimakkaana, ärjyvänä ja ihmeellisenä” (L, 290). Kuolema on kokemus, jossa rajojen häviäminen menee niin pitkälle, että samaistuminen muuttuu materiaalisesti samuudeksi. Kyseessä on materiaallinen kasvin-kanssa-kehkeytyminen, ilmiö, joka on yhteinen kaikille eliöille kuoleman jälkeen maatumisena.

Materiaalisen kehoa puhkoviien kasvien toiminnan lisäksi oleellinen on muutos kerronnan näkökulmassa. Havainnon ja kerronnan näkökulma siirtyy Lian näkökulmasta kaikkیتietävälle kertojalle: Ennen kuolemaansa Lian ajattelua kuvataan kielellisesti: ”Minä jään tähän yöksi, ajatteli Lia” (L, 289), kun taas nukahtamisen jälkeen

kuvailaan enää kasvien toimintaa ja Lian tuntemuksia: "Unikko kasvoi posken läpi, kielen yli ja noin kuudelta aamulla puhkaisi toisen posken. – – Kehäkukat olivat aamuyöllä tunkeutuneet nilkan sivusta" ja "[e]hkä Lia heräsi hetkeksi vielä, tunsi valon ja ilman, tunsi miten yhteyttäminen tapahtui nyt myös hänen sisällään" (L, 290). Lian inhimillinen tajunta muuttuu kuvauksessa kokemukseksi siitä, minkälaista on olla osa puutarhan kasvustoa. Lian käyttämä kieli häviää, mutta ruumiillinen tunnekokemus säilyy ja sen ilmaiseminen kielellisesti onnistuu kerronnan muutoksilla: kasvien toimijuutta korostetaan ja niiden hidasta toimintaa nopeutetaan kuvauksessa. (Kielen roolista ks. esim. Blomberg & Sääntti 2008; Rojola 2014.)

Lupauksen kuvaaman tarinan lopulla myös kehyskertoja-Rinnan suhdetta kasvi- maahan puutarhakuntoutuksessa kuvailaan ystävyydenkaltaisena ja rauhoittavana: "Ehkä tällä palstalla voisin nukkua rauhallisia öitä, tunnen tämän maan ja ruohon ja kasvit. Tunnen luumupuun, joka on kohta puhkeamassa kukkaan." (L, 180.) Maapalstan rauhoittavuus vertautuu Rinnan kotipihaan rakennettuun suojabunkkeriin, suojaan, joka tuntuu Rinnan mielestä jälkikäteen vain ahdistavalta, vaikka sen oli tarkoitus tuottaa rauhaa ja turvallisuudentunnetta (L, 179). Kotoisuus ja tuttuus on löytynyt kasveista, joita hoitaa.

Lupauksen loppupuolen kohtaamisissa Rinnan kokeman ihmishahmojen ja luonnonkin pelkäämisen tilalle on tullut avoin uteliaisuus ja ihmettely ei-inhimillisiä kohtaan. Rinnan ja kastemadon kohtaamisessa korostuu toisen ihmettely ja siitä lumoutuminen, kun taas sekä kastemadon kohtaamisessa että erityisesti Lian ja kasvimaan kohdalla vallitsee samaistumisen kokemus. Lian kuoleman kohdalla kirkastuu, että ihmisten ja kasvien raja on lopulta materiaalisesti häilyvä. Inhimillinen ruumis maattu ja siitä tulee ravintoa maasta puskevalle elämälle. Lian kohtaaminen kasvien kanssa kuolemassa ilmentää radikaalia hyväksyntää ja tunnustusta, että ihmisten ja kasvien elämä kietoutuu toisiinsa.

Kuolemaan otetaan painokkaasti kantaa vielä *Lupauksen* loppuratkaisussa, jossa Rinna tapaa tyttärensä Seelan ja pystyy näkemään tämän kasvot sen jälkeen, kun suhdatautuminen puutarhan ei-inhimillisiin on kääntynyt kastemadon kohdalla pelokkaasta ihmetteleväksi. Äiti ja tytär luovat katsauksen tulevaisuuteen toiveikkaassa

hengessä kertomalla sadun: "Seelan lapset ja lapsenlapset kiljuvat ja heittävät keppejä toisenlaisessa maailmassa, minä olen puu, ja lopulta kuoltuaan hän tulee viereeni ja juurillaan, sykäys sykäykseltä, kertoo minulle, mitä ihmisille tapahtui." (L, 299). Rinna kuvittelee itsensä ja Seelan muuttumisen puiksi kuoleman jälkeen. Satu ilmentää tulevaisuuden toivoa ja saumatonta yhteyttä inhimillisten ja ei-inhimillisten välillä. Lisäksi se luo affektiivisen intertekstuaalisen viittauksen suomenkielisestä runoudesta tuttuun Eeva Kilven (1987, 84) runoon "Kun mummot kuolevat", jota on käytetty usein muistokirjoituksissa ja jossa kuvataan lapsenlapsiaan suojelevia edesmenneitä isoäitejä puiksi muuttuneina.

Ahmedin (2018) mukaan ihmettelyn ja samaistumisen tavoin toivo laajentaa ruumista ja sen rajoja, koska se pyrkii kohti sitä, mikä on mahdollista. Toivossa ruumis tulkitsee olevansa avoinna halulle tai ilolle esimerkiksi pelkoon käpertymisen sijaan. (Ahmed 2018, 242.) Iloisuus ja avoimuus välittyvät sadun lastenlasten kuvauksesta kiljuvina ja rasavilleinä. Vaikka toivoon liittyy odotus uuden toteutumisesta, toivon tunne kuitenkin myöntää, että odotettu asia saattaa toteutua tai sitten ei, eli siihen liittyy epävarmuutta (Ahmed 2018, 241, 246–247). Sadun ja kuvittelun avulla Rinna ja Seela rakentavat toivoa siitä, että silta sukupolvien välillä säilyy ja muistot inhimillisestä elämästä pysyvät tallessa heidän kuolemansa jälkeenkin.

Kuten Lian kuoleman kuvauksessa, myös tarinassa puista kasvit saavat toimijuuden, ne jopa kantavat tietoa ihmisten historiasta. Toisaalta sadussa puita inhimillistetään kuvaamalla niitä ihmisten tapaan keskustelelevina. Tulkitseen, että kuvaus pyrkii kunnioittamaan ei-inhimillisten olentojen ja ympäristöjen kantamaa historiaa biosentrisen tarinankerronnan keinoin (ks. Herman 2018, 4), koska siinä tuodaan esiin ei-inhimillisten puiden pitkäikäinen historia ja muisti. Tästä näkökulmasta inhimilliset ja ei-inhimilliset näyttävät tasavertaisina.

4 LUKIJALLE VÄLITTYVÄ TUNNERAKENNE

Tässä luvussa lähestyn edellisessä luvussa analysoituja *Lupaus*-teoksen merkittäviä kohtaamisia tunnerakenteen käsitteen näkökulmasta. Pyrin jäsentämään, millaista tunnerakennetta teoskokonaisuus ilmentää kohtaamisten kautta ilmastofiktio kontekstissa. Mitä se kertoo ihmisten ja ei-inhimillisten mahdollisesti muuttuvasta suhteesta, eli luontosuhteesta? Peilauspintaa tunnerakenteen muutokseen haen ilmastofiktio tyypillisistä tunteita herättävistä toimintamekanismeista, joita aiemmassa kirjallisuudessa on havaittu.

4.1 Koontia *Lupauksen* kohtaamisista

Kuten seuraavaksi esittämäni kohtaamisten analyysin jäsentely osoittaa, tulkitsemalla, että *Lupauksen* kohtaamisiin liittyvä tunteiden toiminta inhimillisten ja ei-inhimillisten hahmojen välillä muuttuu tarinan edetessä. Tässä alaluvussa vedän yhteen kohtaamiset ja niiden kautta ilmenevän muutoksen tunteissa, joka kulkee pelosta melankolian kautta rakkauteen ja samaistumiseen. On kuitenkin huomattava, että teoksen juonen tasolla tunneprosessi ei etene johdonmukaisesti, vaan kehyskertomusrakenne enemmänkin ilmentää sitä, kuinka tunteiden prosessi hahmottuu vasta jälkikäteen kehyskertoja-Rinnalle. Lähiluvussa tapahtumia on pyritty käsittelemään kronologisesti tarinan etenemisjärjestyksessä, ja sen perusteella perheen tarinan edetessä erityisesti

Rinnan henkilöhahmo ja tämän luontosuhde muuttuvat. Muutos luontosuhteessa näyttäytyy myös muiden henkilöhahmojen kautta, joista olen analysoinut Robertin ja Lian kohtaamisia ei-inhimillisten kanssa.

Tarinan alussa kohtaamiset punkkien ja kuviteltujen kasvien kanssa ovat Rinnan näkökulmasta pelottavia ja niihin liittyy uhatuksi tulemisen tunne. Oman lapsen ja tutun kotiympäristön menettämisen uhka ahdistaa Rinnaa, ja ahdistus siirtyy peloksi ensin kasveja ja sitten muita ihmisiä kohtaan. Kohtaamisissa inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden ruumiiden rajat ylittyvät siten, että punkki ja borreliaoosi tai kasvit tunkeutuvat ihmisten ihon alle omavaltaisesti. Rajojen ylittymisen uhka on Ahmedin (2018, 18, 85) mukaan ominaista pelon tunteelle. Pelon vastinparina Rinna kuvaillee punkkeja myös empaattiseen sävyyn, kun taas Seela suhtautuu kasvien tunkeutumiseen neutraalisti. Punkin ja Seelan rajojen ylittyminen on myös kanssa-kehkeytymistä, vaikka siihen liittyy inhimillisestä näkökulmasta pelkoa rauhanomaisen yhdessä muotoutumisen sijaan.

Rinnan elämäntapahtumien kanssa rinnakkain kuvaillaan tämän veljen Robertin työskentelyä Grönlannin jäätiköllä. Jäätikön ja Robertin kohtaamisia leimaa surun tunne, tietoisuus siitä, että jotakin rakasta on jo menetetty. Kokemukseen liittyy surun lisäksi vahva melankolia, johon liittyy Ahmedin (2018, 210) mukaan halu vaalia muistoja menetetyistä. Robertin kohtaamisiin jäätikön ja valaiden kanssa liittyy myös merkityksellisyyden ja samaistumisen tunnetta sekä Robertin kannalta aktiivista pyrkimystä tutustua toiseen osapuoleen. Ahmed (2018, 166, 205, 210–212) liittää sekä samaistumisen että melankolian tunteet rakkauteen. Jäätä ja jääkarhuja kuvataan lisäksi näkymättöminä uhkina eli pelon tunteen kautta. Tarinan suurena käännekohtana toimii toteutuva menetys, Robertin kuolema, joka saa Rinnan suremaan ja kääntymään pelosta melankoliaan ja sitä kautta rakkauteen ympäristöä kohtaan.

Tarinan loppupuolella kohtaamisiin puutarhassa liittyy ihmettelyä, samaistumista ja pyrkimystä tutustua toiseen osapuoleen, jotka linkittyvät rakkauden ja empatian tunteeseen (empatiasta ks. Aaltola 2015, 302–308). Kohtaamisissa on ruumiillista ja materiaalista kanssa-kehkeytymistä: Rinna samaistuu kastemadon kokemukseen ruumiillisesti, ja samaan tapaan Lian kuvataan samaistuvan kasveihin, mitä kuvataan

myös hänen ruumiinsa liikkeiden kautta. Samaistuminen muuttuu samuudeksi, kun Lia ja kasvimaan kukat limittyvät toisiinsa Lian kuoleman jälkeen. Loppuratkaisussa samuuden teemaa kehitetään edelleen ja mukaan tuodaan toivon tunne. Rinnan ja Seelan satu keskustelevista puista ilmentää toivoa tulevaisuudesta, jossa ihmiset ovat muuttuneet kasveiksi ja säilyttävät muistoja edesmenneistä ihmisistä. Ei-inhimillisten kasvien toimijuus korostuu, ja niiden kohtalo nostetaan ihmisiin yhteenkietoutuneiksi ja yhtä tärkeäksi kuin ihmistenkin.

Analyysin perusteella inhimillisten ja ei-inhimillisten erilaiset rajojen häilymiset toimivat keskeisenä keinona kuvata ei-inhimillisiin liittyvien tunteellisten suhtautumisten muuttumista ja sitä kautta teoksen läpi kehittyvää luontosuhdetta. Kohtaamisissa inhimillisten ja ei-inhimillisten rajat ovat eri tavoilla toisiinsa kosketuksissa. Ahmed (2018, 85) liittyy pelon tunteen sekä rajojen ylittymisen ja toiseen sulautumisen siten, että itsensä voi pelätä kadottavansa pelottavan toisen ahmaisemana. Mukavuus puolestaan merkitsee rajojen laajenemista ja saumatonta sulautumista ympäristöön (Ahmed 2018, 193). Olen analysoinut myös samaistumista erityisesti kanssa-kehkeytymisen käsitteen kautta eräänlaisena yksilöiden rajojen ylittymisenä, jossa kuvitellaan olemassaoloa toisen näkökulmasta ja pyritään tutustumaan toisen olemisen tapaan. Rajanylistysten kuvauksessa käytetään *Lupauksessa* erilaisia kuvittelun keinoja tai maagisrealistisia elementtejä, kuten satuja ja unennäköä. Niille etsitään myös järjeksilyksiä: vahva samaistuminen kastematoon kuvautuu hoitajan näkökulmasta hulluutena mielenterveyskuntoutuksen kontekstissa (L, 43–44), joka kehyskertomuksen hyväksyvän ilmapiirin tasolla näyttäytyy kuitenkin merkinä yhteiskunnan normatiivisesta suhtautumisesta luonnon ja ihmisen oletettuun erillisyyteen. Materiaalisesti rajat ylittyvät Lian kuolemassa, ja tässä vaiheessa ihmisen ja luonnon yhteys tulee perustelluksi fyysisillä elämän kiertokulun realiteeteilla.

Ensinnäkin inhimillisten ja ei-inhimillisten kohtaamisten tunteiden kannalta keskeistä on se, että *Lupauksen* kohtaamisten keskeiset tunteet muuttuvat: tarinassa siirrytään pelosta melankolian kautta rakkauteen ja samaistumiseen, jopa samuuteen. Rakkauden tunteisiin liittyy myös toivoa ja melankolista menetyksen hyväksymistä. Lisäksi eri tunteiden kuvataan toimivan toisiinsa vaikuttaen: Samoihin

kohtaamistapahtumiin voi liittyä esimerkiksi pelon vastinparina rakkautta tuttuja rakkauden kohteita kohtaan (vrt. Ahmed 2018, 90) tai toisaalta sekä inhoa että ihmetystä tai empatiaa. Tärkeimpänä tunnevaikutuksen kannalta pidän kuitenkin tarinan alusta loppuun kehittyvää tunneprosessia pelosta rakkauteen inhimillisten suhteessa ei-inhimillisiin, joka välittyy lukijalle epäsuorasti ajasta ja paikasta toiseen poukkoilevan kerronnan lomasta.

Toinen keskeinen asia teoksen tunnevaikutuksen kannalta ovat tarinan loppuosassa kuvatut rauhanomaiset, samaistumista ilmentävät kohtaamiset Lian ja kasviin sekä Rinnan, Seelan ja sadun puiden välillä. Nämä kohtaamiset kerrotaan myös juonellisesti viimeisenä, joten ne jäävät teoksen lukemisen jälkeen päällimmäiseksi mieleen. Ne toimivat henkilöhahmojen ristiriitojen rauhanomaisena ratkaisuna ilmastoahtautukseen ja ihmissuhdeongelmiin ja ilmentävät inhimillisten ja ei-inhimillisten yhteenkietoutuneisuutta.

4.2 *Lupauksen* tunnerakenne suhteessa ilmastofiktioon

Tähän saakka olen lähilukenuit *Lupausta* ensisijaisesti kaunokirjallisena teoksena, mutta seuraava tunnerakenteen analyysi kohdistuu teokseen suhteessa sen kontekstiin, eli ilmastofiktioin genreen tutkielman kirjoitusajankohtana. Williamsin (1977) tunnerakenteen teoriassa kirjallisuuden ajatellaan heijastavan yhteiskunnan orastavia, vallitsevia ja jäänteenomaisia käsityksiä ja ajattelutapoja. Vallitsevista käsityksistä ja uskomuksista tulee ajan myötä jäänteenomaisia, jolloin siirrytään vähitellen kohti uusia, nykyhetkessä orastavia käsityksiä. Orastavat tunnerakenteet hahmotetaan kunnolla vasta jälkikäteen. (Williams 2015/1977, 20.) *Lupauksen* kohdalla kysyn, millaista orastavaa tunnerakennetta teos tuottaa inhimillisten ja ei-inhimillisten suhteesta. Peilaan kysymystä orastavasta tunnerakenteesta siihen, millä tavalla ilmastofiktioin on viimeaikaisessa keskeisessä suomalaistutkimuksessa kuvattu käsittelevän ekokriisiä.

Ekokriisejä on viime vuosina suomalaisessa tutkimuksessa kuvattu enemmän ja vähemmän toiveikkaina dystopioina, ja kuvaukset ihmisten vaikutusmahdollisuuksista ovat vaihdelleet. Juha Raipolan (2017, 89) mukaan dystooppinen katastrofin

seurausten kuvaus on ollut yksi keskeisistä keinoista käsitellä ympäristösuhdetta ja sen kautta varoittaa mahdollisesta tulevaisuudesta postapokalyptisen fiktion genressä. Nuortenkirjojen dystopioista kirjoittavan Maria Laakson (2020, 116) mukaan ylipäänsä viime aikojen kulttuurisessa keskustelussa voidaan havaita dystooppisia sävyjä, mutta hän tuo esiin, että erityisesti nuorille kirjoitetut dystopiat myös sisältävät toivoa paremmasta tulevaisuudesta ja korostavat nuorten vaikutusmahdollisuuksia. Raipola (2017, 95) puolestaan kuvaa Leena Krohnin (2013) *Hotel Sapiens* -teoksen uudistavan dystooppisen postapokalyptisen fiktion genreä siten, että siinä ihmishahmoilla ei ole vaikutusmahdollisuuksia, vaan katastrofin jälkeistä elämää leimaa merkityksettömyys. Ihmiset esitetään ikään kuin ekokriisin kärsijöinä, jonkinlaisina uhreina. Sivullisiksi on luonnehdittu apokalypsiromaani *Pereat munduksen* (Krohn, 1998) henkilöihahmoja (Raipola 2015, 204), mikä niin ikään korostaa ihmisten merkityksettömyyttä teoksen maailmassa.

Ympäristösuhdetta on siis käsitelty kirjallisuudessa keskeisesti dystopioina, joihin liittyy yhtäältä pelottelua ja toisaalta ajatus ihmisen roolista joko sankarillisena pelastajana tai sivullisena kärsijänä. Luontosuhteeseen liittyviä merkityksiä puolestaan on leimannut ihmisten ja luonnon erottaminen (kritiikkiä ks. esim. Lehtonen 2014, 20–21). Esitän nämä kaksi piirrettä – dystopian ja dualistisen ihmisen–luonto-jaon – yksinkertaistetusti länsimaisessa ajattelussa vallitsevana tunnerakenteena, joka liittyy inhimillisten ja ei-inhimillisten suhteeseen ja ihmisten käsittämään luontosuhteeseen.

Orastavana tunnerakenteena näyttäytyy se, että pelkän ilmastonmuutoksen vaikutuksilla pelottelun sijaan teoksessa korostetaan tunteista toivon ja rakkauden merkitystä. Niihin päädytään pelon ja melankolian tunteiden kautta; vaikka kohtaamisiin liittyy myös toteutuneita uhkakuvia ja Rinnan hahmon kautta käsitellään tulevaisuuden uhkia, teoskokonaisuudessa uhka ja pelko puretaan ja neuvotellaan uudelleen. Kyse on tunneprosessista. Lisäksi *Lupaus* pyrkii dualismin sijaan ilmentämään ihmisten ja luonnon yhteenkietoutuneisuutta kohtaamisten analyysin perusteella. Kolmas keskeinen ero on se, että *Lupauksen* suhtautuminen ihmisen rooliin ei taivu pelastajaksi eikä kärsijäksi, mitä kuvaan tarkemmin luvun lopuksi.

Lupaus tuo esiin sekä pelokkaan että rakkaudellisen yhteiselön kokemukset. Ahmedin (2018, 90) teorian valossa pelkoa ja rakkautta voi pitää toistensa vastinpareina: pelkoa hälvennetään kääntymällä rakkauden puoleen. Voiko olla niin, että molemmat tunnekokemukset ovat ymmärrettäviä ja myös tarpeellisia, jotta ekologisia kriisejä vastustaviin muutoksiin voidaan sitoutua? Kenties on sekä pelättävä mahdollisia seurauksia että suhtauduttava rakkaudella siihen, mitä saatetaan menettää. *Lupauksessa* pelosta melankolian kautta rakkauteen kulkevan tunneprosessin lopputulemana on aktiivinen tutustuminen ja ihmettely suhteessa sekä muihin ihmisiin että luontoon. Lopulta *Lupaus* rakentaa luonnosta ja sen kiertokulusta yhteistä maaperää empatiaan ja ihmettelyyn perustuvalla rauhaisalla yhteiselöllä ihmisen ja luonnon välillä. Yhteiseloä kuvataan tasavertaisena, kunnioittavana ja yhteenkietoutuneena, mikä on keskeistä orastavalle tunnerakenteelle.

Lupauksen ilmentämää suhtautumista ihmisen rooliin ja vaikutusmahdollisuuksia ekokriisiin ratkaisuun on syytä pohtia vielä tarkemmin. Olen perustellut tutkimusta väittämällä, että kirjallisuuden kuvaukset voivat auttaa ihmisiä löytämään terveempää suhtautumista luontoa ja toislajisia kohtaan, mikä voisi johtaa eettisempiin käytänteisiin suhteessa ilmastonmuutokseen ja laajemmin ekokriisiin. Millä tavalla teos suhtautuu inhimillisiin vaikutusmahdollisuuksiin?

Lupauksen kuva tulevaisuudesta näyttäytyy melankolian ja toivon kautta. Esimerkiksi puusadussa ja Robertin kuoleman kautta tuodaan esiin inhimillisten menetysten – ihmisten kuoleman ja siihen liittyvän melankolian – vääjäämättömyyden hyväksyminen. Teoskokonaisuuden tasolla tämä vertautuu ekokriisien etenemisen hyväksymiseen, kun esimerkiksi sulavaa jäätikköä surraan. Tunneprosessin päätepisteessä keskeistä on Rinnan henkilöhaamon kokema ympäristön muutosten ja menetysten hyväksyntä. Työ ekokriisien torjumiseksi näyttäytyy lopulta luontosuhteen hoivaamisena kasvimaalla. Kun aiemmin mainitussa Raipolan (2017) analysoimassa *Hotel Sapiens* -teoksessa tunnelma oli inhimilliseltä kannalta merkityksetön, *Lupauksessa* puolestaan inhimillisten ja ei-inhimillisten kohtaamisista löydetään merkityksellisyyttä ja toivoa. *Lupauksen* loppuratkaisussa tuodaan esiin, että sekä ihmisten että kasvien elämä jatkuu tasavertaisesti, ja loppuosan kohtaamiset ilmentävät

inhimillisten ja ei-inhimillisten elämien yhteenkietoutuneisuutta. Kohtaamisissa keskitytään kuvaamaan rauhanomaista yhteiseloä, uteliasta ja ihmettelevää kanssa-kehkeytymistä. Yhteistä *Lupauksen* ja *Hotel Sapiensin* esittämille maailmankuville on kuitenkin se, että ihmisten vaikutusmahdollisuudet esitetään pieninä.

Se, että ihmisten vaikutusmahdollisuudet ekokriisin ratkaisemiseksi esitetään *Lupauksessa* vähäisinä, herättää ristiriitaisia ajatuksia rakentuvan tunnerakenteen eettisyyden suhteen. Teos herättää pohtimaan, että kun ihmiset ovat aiheuttaneet tuhoja – mikä ilmenee *Lupauksessa* muun muassa sulavan jäätikön kuvauksessa – eikö olisi ihmisten vastuulla myös toimia aktiivisesti laajemman tuhon estäjinä ja maailman pelastajina? Nykydystopioiden yleisenä teemana on pyrkimys pelastaa tuhoutunut maailma (Laakso 2020, 129), jolloin päähenkilön roolina on sankari tai pelastaja, kun taas esimerkiksi *Homo Sapiensin* merkityksettömyys antaa ihmisille vaihtoehdoisen kärsijän roolin (ks. Raipola 2017). *Lupauksen* ihmiskuva ei sovi oikein kumpaankaan.

Vielä hieman eri suunnasta ihmisten ekokriisien ratkaisemiseen liittyvää roolia lähestyy posthumanistinen tutkija Karoliina Lummaa (2014). Hän on esittänyt ajatuksen, että ihmisten pitäisi alkaa hahmottaa itsensä objekteina muiden toislaajisten, elollisten ja elottomien objektien joukossa. Ihmisen ei pitäisi enää nostaa itseään erityiseen subjektiasemaan, jotta kaikkien yhteistä hyvää voitaisiin ajatella todella tasa-arvoisesta näkökulmasta, eri toimijoiden edut huomioiden. (Lummaa 2014, 267–268, 281; viittaus Latour 2011; ks. myös Aaltola 2015, 308.) *Lupaus*-teos päättyy tämänkaltaiseen tasa-arvoisempaan käsitykseen inhimillisten ja ei-inhimillisten asemista, sillä se vie loppuratkaisussaan sekä pelastajan että kärsijän viitat pois ihmishahmojen harteilta. Inhimillisiä vaikutusmahdollisuuksia ei korosteta, vaan Rinna hyväksyy menetyksensä teoksen edetessä ja päättyy hoivaamaan henkilökohtaista suhdettaan kasveihin, kuten kasvien keskelle kuoleva Liakin. Tilanteen hyväksyminen ja yksilön rajallisten vaikutusmahdollisuuksien tunnustaminen ovat keskeisiä Rinnan henkilön tilanteelle tarinan lopulla. Hieman samaan tapaan Leena Krohnin toisessa teoksessa *Pereat mundus* on Raipolan (2015, 204) mukaan keskeistä ihmisten haavoittuvuus, elämän epävarmuus ja kytkeytyminen ei-inhimilliseen maailmaan; inhimilliset henkilöhahmot näyttävät sivullisina. Vaikka teoksia yhdistää epävarmuuden hyväksyminen,

Lupauksessa on kuitenkin lopulta myönteinen pohjavire, joka korostaa rakkautta ja merkityksellisyttä suhteessa ei-inhimillisiin.

Lummaa perustaa väitteensä subjektiasemien tasavertaisuuden tavoittelusta Bruno Latourin ajatuksiin kompositionismista. Latour pitää yhtenä esteenä tasavertaisen maailman rakentamiselle ihmisten tavan ”kokea hyödyttöä melankoliaa ympäristötuhojen edessä”. (Lummaa 2014, 267–268, 281; viittaus Latour 2011.) *Lupaus* sisältää melankoliaa, joka kuitenkin toimii tärkeänä reittinä pelon tunteesta rakkauteen menetyksen hyväksymisenä. Hyväksymisen kautta päällimmäiseksi tunteeksi jäävät rakkaus, toivo ja merkityksellisyys. Niiden pohjana on tietoisuus ihmisten ja luonnon yhteenkietoutuneisuudesta. *Lupauksen* loppuosan kohtaamisissa korostuvat tasavertainen yhteiselo ja toisen asemaan asettuminen: inhimilliset samaistuvat ei-inhimillisiin ja sulautuvat näiden kanssa. Samalla myös päähenkilö Rinnan suhtautuminen toisiin ihmisiin muuttuu pelokkaasta jälleen hyväksyväksi ja kohtaavaksi, mikä ilmentää luonto- ja ihmissuhteiden rinnakkaista tarkastelua tarinassa.

Kokonaisuudessaan *Lupaus* ilmentää sellaista orastavaa tunnerakennetta, joka tunnustaa aiempaan dualistiseen käsitykseen verrattuna inhimillisten ja ei-inhimillisten elämien yhteenkietoutuneisuuden ja tutkii sitä erilaisista näkökulmista. Tunteiden kannalta *Lupauksessa* siirrytään perinteisestä dystooppisesta ekokriisien pelkäämisestä tai niillä pelottelusta kohti rauhanomaista, rakkaudellista kanssaolemista – liikkeessä olevaa kanssa-kehkeytymistä. Vaikka ihmisten vaikutusmahdollisuuksia ei tuoda esiin, tunneilmapiiri ei ole merkityksetön, vaan sitä leimaa hyväksyntä ja yhteiselosta eri lajien kesken löydetään merkityksellisyttä.

Nojaan Lummaan (2014) ja Aaltolan (2015) esittämiin ajatuksiin inhimillisten ja ei-inhimillisten asemien tasavertaistamisen moraalisuudesta ja väitän, että *Lupauksen* keskeisimpien kohtaamisten ilmentämää tunnerakennetta inhimillisten ja ei-inhimillisten suhteesta voidaan pitää eettisempänä kuin vallinneita käsityksiä nähdä ihmisten luontosuhde dualistiseen tapaan, mikä on taustalla myös käsityksessä ihmisestä yksipuolisena luonnon pelastajana. *Lupaus* ikään kuin aluksi esittelee vanhanaikaisen tavan toimia pelosta käsin, luonnon ja ihmisen rajoja korostaen, mutta ehdottaa lopuksi uutta toiveikkaampaa tunnerakennetta, jota on mahdollista todentaa vain ei-

inhimillisiä kuuntelevissa kohtaamisissa. *Lupauksen* ilmentämä inhimillisten ja ei-inhimillisten materiaallinen ja ruumiillinen yhteenkietoutuneisuus muistuttaa niiden tasavertaisuudesta. *Lupauksen* kuvaaman tarinan lopulla päähenkilö Rinnan luontosuhde näyttäytyy tasavertaisena ja kunnioittavana, mikä näkyy myös läpi tarinan muistelevan kehyskertoja-Rinnan kerronnassa. Teoskokonaisuuden tasolla Rinnan kokema uusi tunnerakenne näyttäytyy paitsi rauhoittavana ja helpottavana, myös sellaisena, joka vaatii rohkeutta avoimuuteen ja jopa antautumista hulluksi tulemiselle, normatiivisen sopivuuden ja ”ihmisiksi olemisen” tuolle puolen. Lukijalle asetelma tarjoaa mahdollisuuksia samaistua empaattiseen ja tasaveroisempaan luontosuhteeseen.

5 PÄÄTÄNTÖ

Tässä maisterintutkielmassa olen tarkastellut, millaisia tunteellisia käsityksiä luontosuhteesta Emma Puikkosen (2019) romaani *Lupauksen* inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden kohtaamiset ilmentävät. Tutkimusongelman esittämä kysymys on tärkeä, koska inhimillisten ja ei-inhimillisten suhde ja toisen kokemuksen kuvittelu on oleellista sen kannalta, kuinka empaattisesti ja rakentavasti ihmiset onnistuvat suhtautumaan ei-inhimillisiin ja sitä kautta toimimaan kaikkien, myös ei-inhimillisten, yhteiseksi hyväksi esimerkiksi ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi.

Ensimmäinen tutkimuskysymys kuului, minkälaista affektiivisuutta teoksessa kuvattuihin inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden kohtaamisiin liittyy. Sara Ahmedin (2018) tunteiden kuvauksiin pohjaavan lähiluvun perusteella *Lupauksen* kohtaamisiin liittyi erityisesti pelkoa, ahdistusta, surua ja melankoliaa sekä rakkautta ja samaistumista. Nämä kohtaamisten keskeiset tunteet muodostivat teoksen tarinan myötä etenevän tunneprosessin, joka näyttäytyi erityisesti päähenkilö Rinnan kokemusten mutta myös toisten hahmojen kokemien kohtaamisten kautta. Tunneprosessissa keskeistä oli, että päähenkilö Rinna suhtautui aluksi pelokkaasti kohtaamisiin ei-inhimillisten kanssa ja koki niiden uhkaavan tuttua ja turvallista, mutta toteutuneen menetyksen seurauksena Rinna hyväksyi muutoksen. Lopulta keskeiseksi tunnetilaksi kohtaamisissa muodostuivat ei-inhimillisten olemassaolon ihmettely ja rakkaus sekä toivo. Suhteet läheisiin ihmisiin ja luontoon rinnastuivat toisiinsa tarinassa.

Analysoin tunteellisia kohtaamisia ensisijaisesti ruumiillisten tunteiden näkökulmasta, missä käytin apuna Sara Ahmedin (2018) ja Donna Harawayn (2003; 2007) teoretisointeja. Analyysi toi esiin, että erilaiset rajanylitysten kuvaukset olivat keskeisiä ilmentäessään inhimillisten ja ei-inhimillisten välisiä tunteita. Rajanylitys näyttäytyi joskus pelottavana ja inhottavana, mutta keskeisimmät tarinan lopun rajanylitykset ilmensivät inhimillisten ja ei-inhimillisten yhteenkietoutuneisuutta ja jopa materiaalista samuutta, joita leimasivat rauhanomaisuus, rakkaus ja ihmettely. Rajanylitysten kuvauksiin liittyi *Lupauksessa* usein kuvittelun keinoja, kuten satujen kertomista, unennäköä tai kerronnan nopeuttamista tai sen aikajänteen pidentämistä.

Toisena tutkimuskysymyksenä kysyin, minkälaista luontosuhteeseen liittyvää tunnerakennetta kohtaamisten kautta luettu teoskokonaisuus ilmentää. Kontekstualisoiva lähiluku suhteessa 2010-luvun suomalaistutkimuksessa havaittuihin ilmastofiktio keskeisiin keinoihin kuvata ekokriisiä toi esiin, että *Lupauksen* kohtaamisiin liittyvät tunteet kokonaisuudessaan ilmensivät perinteisistä dystopioista ja luontokäsityksestä poikkeavia piirteitä. *Lupauksessa* tunnerakenne näyttäytyi merkityksellisyyttä ja rakkaudellisuutta sekä menetyksen hyväksymistä korostavana. Aiemman ilmastofiktio-tutkimuksen havaintoihin verrattuna *Lupauksessa* oli tuotu ilmastonmuutoksen seurauksilla pelottelun rinnalle hyväksyvä suhtautuminen menetyksiin. Dualistiseen luonto-ihminen-käsitykseen verrattuna *Lupaus* korosti inhimillisten ja ei-inhimillisten vääjäämätöntä yhteenkietoutuneisuutta. Tähän liittyen ihmisen rooli näyttäytyi pelastamisen tai kärsimisen tehtävän sijaan *Lupauksessa* vailla suuria vaikutusmahdollisuuksia mutta kuitenkin merkityksellisenä. Perustelin Lummaahan (2014) viitaten, että tämä *Lupauksen* välittämä tunnerakenne on eettinen, koska siinä inhimilliset ja ei-inhimilliset näyttäytyvät aiempaa tasavertaisempina ja inhimillisten suhtautuminen ei-inhimillisiin on kunnioittava ja avoin. Tämä näkyi ihmettelevissä kohtaamisissa sekä elämäntapahtumia muistelevan Rinna-kehyskertojan suhtautumistavoissa. Eettisen tästä *Lupauksesta* ilmenevästä orastavasta tunnerakenteesta tekee se, että tasavertainen suhtautuminen mahdollistaa paremmin ei-inhimillisten näkökulman empaattisen huomioon, joka on välttämätöntä ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi.

Tutkimuksen rajoituksena voi nähdä sen, että posthumanistisista pyrkimyksistä huolimatta *Lupauksen* kohtaamisten analyysin näkökulma pysyi melko ihmislähtöisenä, koska siinä lähdettiin liikkeelle inhimillisten henkilöhahmojen tunteista. Tämä on kenties väistämätöntä, kun tutkitaan ihmisten kirjoittamaa ja lukemaa kirjallisuutta. Kuitenkin analyysi onnistui nostamaan esiin teoksessa kuvattuja ei-inhimillisten kuviteltuja näkökulmia, joita ihmisten on mahdollista esittää kirjallisuudessa empaattisen ja ihmettelevän suhtautumisen keinoin. Analyysi teki näkyväksi tapoja, joilla voidaan antaa tilaa ei-inhimilliselle kokemukselle kirjallisuuden kuvauksissa.

Tutkimus keskittyi vain yhteen teokseen, joten yleistäviä väitteitä luontosuhteeseen liittyvän tunnerakenteen muutoksesta ei voida tutkimuksen perusteella esittää. Sen sijaan analyysi pyrki erittelemään juuri *Lupaukselle*, valtavirtateosta muistuttavalle ilmastofiktio-teokselle, keskeisiä tunnevaikutuksia ja keinoja. Ne poikkesivat perinteisistä dystopioiden keskeisistä tunnevaikutuksista. Lisäksi se, että tutkimuksessa on sovellettu kanssa-kehkeytymisen käsitteitä ja Sara Ahmedin tunneteoriaa osittain niiden tyypillisten kontekstien ulkopuolella, voi sisältää riskejä. Tämän tutkielman laajuutta syvällisempi perehtyminen näihin teorioihin voisi avata uusia näkökulmia ei-inhimillisten asemien tarkasteluun näiden teorioiden avulla.

Kirjallisuuden esittämiä suhtautumistapoja suhteessa luontosuhteeseen ja ei-inhimillisiin on tärkeää tuoda esiin ja analysoida, sillä ekokriisin uhkien sijaan moninaiset kriisit alkavat olla keskuudessamme ja ihmisten on jo korkea aika omaksua nykyistä eettisempiä suhtautumistapoja. Jatkossa olisi mielekästä lähilukea tämän tutkielman analyysitavalla tunteiden näkökulmasta laajempaa joukkoa esimerkiksi Suomessa samoihin aikoihin tai myöhemmin julkaistuja ilmastofiktioteoksia inhimillisten ja ei-inhimillisten kohtaamisten näkökulmasta. Tällainen analyysi voisi kertoa, onko dystopian rinnalle todella syntymässä myös toisenlaisia suhtautumistapoja, kuten tasavertaisuutta ja hyväksyntää, ilmentäviä ilmastoteoksia. Olisi hyvä tarkastella myös, onko perinteisistä dystopioista havaittavissa tällaisia piirteitä niiden vallitsevien piirteiden lisäksi, joihin tutkimus on keskittynyt. Kiinnostavaa olisi lisäksi pohtia tarkemmin, miten *Lupauksen* ilmentämiä ei-inhimillisen kokemuksen kuvaamisen keinoja voitaisiin hyödyntää esimerkiksi kirjallisuuden ja kirjoittamisen opetuksessa

ilmastonmuutosahdistuksen käsittelyn apuna. Myös kirjailija Emma Puikkosen tuotannossa riittää jatkossakin tärkeitä ja kiinnostavia tutkimusaiheita, kuten ympäristöjen tai paikkojen affektiivisuuden tarkastelu, viittaukset suomenkielisiin kaunokirjallisiin teoksiin affektiivisuuden synnyttäjinä ja mielenterveysteemojen käsittely.

LÄHTEET

Primaarilähteet

Puikkonen, E. (2019). *Lupaus*. Helsinki: WSOY.

Sekundaarilähteet

Aaltola, E. (2015). Tappava rakkaus: Itsepetos, empatia ja tarkkaavaisuus. Teoksessa Aaltola, E. & Keto, S. (toim.) *Eläimet yhteiskunnassa*. Helsinki: Into Kustannus Oy. 285–310.

Ahmed, S. (2018). *Tunteiden kulttuuripolitiikka* (suom. Halttunen-Riikonen, E.). Tampere: niin & näin. Alkuperäisjulkaisu 2004, toinen painos 2014.

Ahmed, S. (2010). Happy objects. Teoksessa Gregg, M. & Seigworth, G. J. (toim.) *The affect theory reader*. Durham & London: Duke University Press. 29–51.

Ahmed, S. (2000). *Strange encounters: Embodied others in post-coloniality*. Routledge.

Bister, S. (2022). *Hyönteisen kotelo kämmenellä: Metamorfoosi inhimillisen ja ei-inhimillisen rajoilla Selja Ahavan romaanissa Nainen joka rakasti hyönteisiä*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto. JYX-julkaisuarkisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-202203302110>

Deleuze, G. (1978) Lecture Transcripts on Spinoza's Concept of Affect. URL (luettu 10.8.2022): https://www.gold.ac.uk/media/images-by-section/departments/research-centres-and-units/research-centres/centre-for-invention-and-social-process/deleuze_spinoza_affect.pdf

Derrida, J. (2019) *Eläin joka siis olen* (käänt. Anna Tuomikoski). Tutkijaliitto. Alkuperäisteos 2006.

Dufva, Mikko (2020). *Sitran selvoituksia 162. Megatrendit 2020*. Sitra. URL (luettu 7.2.2022): <https://media.sitra.fi/2019/12/15143428/megatrendit-2020.pdf>

Festa, L. M. & Project Muse. (2006). *Sentimental Figures of Empire in Eighteenth-Century Britain and France*. Johns Hopkins University Press.

Gibbs, A. (2010). After Affect: Sympathy, Synchrony and Mimetic Communication. Teoksessa Gregg, M. & Seigworth, G. J. (toim.) *The affect theory reader*. Durham & London: Duke University Press. 186–205

Gilcrest, D. W. (2002). *Greening the Lyre. Environmental Poetics and Ethics*. Reno & Las Vegas: University of Nevada Press.

Gregg, M. & Seigworth, G. J. (2010). *The Affect Theory Reader*. Durham & London: Duke University Press.

Guanio-Uluru, L. (2019). Climate fiction in Nordic landscapes. *Barnlitterært forskningstidsskrift*, 10(1), 1–11. URL (luettu 10.8.2022): [10.18261/issn.2000-7493-2019-01-05](https://doi.org/10.18261/issn.2000-7493-2019-01-05)

Guanio-Uluru, L. (2019). Plant-Human Hybridity in the Story World of Kubbe. Teoksessa Goga, N., Guanio-Uluru, L., Hallås, B. O. & Nyrnes, A. (toim.) *Ecocritical perspectives on children's texts and cultures: Nordic dialogues*. Palgrave Macmillan. 125–140.

Gustafsson, L. & Haapoja, T. (2015). Mistä ei voi puhua: Taide, eläin ja kielen ulkopuolinen. Teoksessa Aaltola, E. & Keto, S. (toim.) *Eläimet yhteiskunnassa*. Helsinki: Into Kustannus Oy. 115–132.

Haila, Y. (2003). 'Erämaa' ja ympäristöajattelun moniulotteisuus. Teoksessa Haila, Y. & Lähde, V. (2003). *Luonnon politiikka*. Vastapaino. 174–204.

Haraway, D. J. (2007). *When species meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Haraway, D. J. (2003). *The companion species manifesto: Dogs, people, and significant otherness*. Prickly Paradigm Press.

Helff, S. (2016) Transcultural Affect: Human-horse relations in Joe Johnston's *Hidalgo*, Steven Spielberg's *War Horse*, and Belá Tarr's *The Turin Horse*. Teoksessa Nyman, J. & Schuurman, N. (toim.) *Affect, space and animals*. Abingdon, Oxon: Routledge. 95–106.

Helle, A. & Hollsten, A. (2016). Tunnetko kirjallisuutta? Johdatus suomalaisen kirjallisuuden tutkimukseen tunteiden ja tuntemusten näkökulmasta. Teoksessa Helle, A. & Hollsten, A. (toim.) *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 7–33.

Helle, A. (2013). Työ, talous ja tunteet Kari Hotakaisen *Ihmisen osassa*. *Kulttuurintutkimus*, 30(3), 3–14.

Herman, D. (2018). *Narratology Beyond Human. Storytelling and Animal Life*. Oxford: Oxford University Press.

Herman, D. (2009). *Basic elements of narrative*. Wiley-Blackwell.

Hollsten, A. (2008). Jäähvyäiset Takkulalle. Esimerkki ekokriittisestä lajiluennasta. Teoksessa Lahtinen, T. & Lehtimäki, M. (toim.) *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 73–93.

Houen, A. (2020). *Affect and literature*. Cambridge University Press.

Huggan, G. (2016). Never-ending stories, ending narratives: Polar bears, climate change populism, and the recent history of British nature documentary film. Teoksessa Nyman, J. & Schuurman, N. (toim.) *Affect, space and animals*. Abingdon, Oxon: Routledge. 13–24.

Ilmastolukupiiri (2020). *Ilmastolukupiiri – mistä on kyse?* URL (luettu 7.2.2022): <https://ilmastolukupiiri.fi/ukk/>

Iovino, S. & Oppermann, S. (2014). Introduction: Stories Come to Matter. Teoksessa Iovino, S. & Oppermann, S. (toim.) *Material Ecocriticism*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press. 1–17.

IPCC (2021). *Climate Change 2021. The Physical Science Basis. Summary for Policymakers*. IPCC. URL (luettu 7.2.2022): https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/report/IPCC_AR6_WGI_SPM_final.pdf

IPCC (2018). *Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty* [Toim. Masson-Delmotte, V., P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J.B.R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M.I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, ja T. Waterfield]. In Press. URL (luettu 7.2.2022): https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/06/SR15_Full_Report_Low_Res.pdf

Isomaa, S. (2016). Tunteet ja kirjallisuudenlajit: Lajien emotionaalisesta vaikuttavuudesta. Teoksessa Helle, A. & Hollsten, A. (toim.) *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 58–81.

Isomäki, R. (2005). *Sarasvatin hiekkaa*. Tammi.

Itäranta, E. (2012). *Teemestarin kirja*. Teos.

Karkulehto, S., Koistinen, A. & Varis, E. (2019). *Reconfiguring human, nonhuman and posthuman in literature and culture*. New York: Routledge.

Kerridge, R. (2010). Environmental fiction and narrative open-ness. Teoksessa Brace C, Johns-putra A, (toim.) *Process: Land-scape and Text*. Amsterdam: Rodopi. 65–85.

Kerridge, R. & Sammells, N. (1998). *Writing the environment: ecocriticism and literature*. London: Zed Books.

Kilpi, Eeva (1987) *Animalia*. WSOY.

Krohn, L. (2013). *Hotel Sapiens*. Teos.

Krohn, L. (1998). *Pereat mundus*. WSOY.

Koho, S. (2016) Syllisyttä, pelkoa ja häpeää vaiennetussa kehossa: Tunteiden tiloja Pauliina Rauhalan romaanissa Taivaslaulu. Teoksessa Helle, A. & Hollsten, A. (toim.) *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 195–220.

Kokkonen, T. (2014). Kun emme tiedä. Keskustelemassa ”meitä” uusiksi: lajienväliset esitykset ja esitystaiteen rooli ekokriisien aikakaudella. Teoksessa Lummaa, K. & Rojola, L. (toim.) *Posthumanismi*. Turku: Eetos. 179–210.

Korhonen, T. (2016) ‘... and horses’: The affectionate bond between horses and humans/gods in Homer’s Iliad. Teoksessa Nyman, J. & Schuurman, N. (toim.) *Affect, space and animals*. Abingdon, Oxon: Routledge. 52–62.

- Kurikka, K. (2014). Kyyninen koira ja muita eläimiä: Maiju Lassila ja eläinkansan kuvaus. Teoksessa Lummaa, K. & Rojola, L. (toim.) *Posthumanismi*. Turku: Eetos. 211–236.
- Laakso, M. (2020) "We have to fix this world now" Hope, utopianism, and new modes of political agency in two contemporary Finnish young adult dystopias. Teoksessa Kaukiainen, K., Kurikka, K., Mäkelä, H., Nykänen, E., Nyqvist, S., Raipola, J., Riippa, A. ja Samola, H. (toim.) *Narratives of Fear and Safety*. Tampere University Press. 115–136.
- Lahtinen, T. (2019a). Ilmastonmuutos kirjallisuudentutkimuksessa ja -opetuksessa. Teoksessa (toim. Murto, M.) *Kiinni finktiin. Kirjallisuuden tutkimuksesta ja opetuksesta*. Helsinki: Äidinkielenopettajain liitto. 75–82.
- Lahtinen, T. (2019b). Vedenpaisumuksen pyyhkimät kartat. Ilmastonmuutos 2000-luvun suomalaisessa nuortenkirjallisuudessa. Teoksessa Arminen, E & Lehtimäki, M. (toim.) *Muistikirja ja matkalaukku*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 326–347.
- Lahtinen, T. (2017). Tarina suuresta vedenpaisumuksesta. Risto Isomäen Sarasvatin hiekkaa ilmastofiktiona. Teoksessa Isomaa, S. & Lahtinen, T. (toim.) *Pakkovaltiosta ekodystopiaan. Kotimainen nykydystopia. Joutsen / Swanen*. Erikoisjulkaisuja 2. Helsinki: Suomalainen klassikkokirjasto, Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalaisugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. 73–87.
- Lahtinen, T. (2013). Ilmastonmuutos lintukodossa. Teoksessa Hallila, M., Hosiaislouma, Y., Karkulehto, S., Kirstinä, L. & Ojajärvi, J. (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 95–106.
- Lahtinen, T. & Lehtimäki, M. (2008). *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Laist, R. (2013). *Plants and Literature: Essays in Critical Plant Studies*. Brill / Rodopi.
- Laitila Kälvemäki, T. (2017). *Seitsemäs kevät*. WSOY.
- Latour, B. (2011). *Waiting for Gaia. Composing the common world through arts and politics*. A lecture at the French Institute, London, November 2011 for the launching of SPEAP (the Sciences Po program in arts & politics). URL (luettu 13.4.2022): <http://www.bruno-latour.fr/node/446>
- Leder, D. (1990), *The Absent Body*, Chicago: University of Chicago Press.
- Lehtimäki, M. (2013). Kertomus ja luonto. Romaani ekologisten ongelmien aikakaudella. Teoksessa *Romaanin historian ja teorian kytköksiä*. Toim. Meretoja, H. & Mäkilä, A. Helsinki: SKS. 351 - 377.
- Lehtonen, M. (2014). *Maa-ilma: Materialistisen kulttuuriteorian lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Lummaa, K. (2017). *Kui trititii! Finnish avian poetics*. Helsinki: Finnish Academy of Science and Letters and the Finnish Society of Science and Letters.
- Lummaa, K. (2014). Antroposeeni ja objektien ekologia. Ihmisen luontosuhde humanismin jälkeen. Teoksessa Lummaa, K. & Rojola, L. (toim.) *Posthumanismi*. Turku: Eetos. 265–288.
- Lummaa, K. (2012). Kaunokirjallisuuden ympäristöongelmat. Teoksessa Lummaa, K., Rönkä, M. & Vuorisalo, T. (toim.) *Monitieteinen ympäristötutkimus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lummaa, K. (2010). Poliittinen siivekäs: Lintujen konkreettisuus suomalaisessa 1970-luvun ympäristörunoudessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja. Väitöskirja.
- Lummaa, K. (2008). Risto Rasan surulliset linnut. Ekokriittisen tulkinnan mahdollisuuksia. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Lahtinen, T. & Lehtimäki, M. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 50–72.
- Lummaa, K. & Rojola, L. (2014). *Posthumanismi*. Turku: Eetos.
- Lunde, M. (2020) *Viimeiset* (käänt. Jonna Joskitt-Pöyry). Tammi. Alkuperäisjulkaisu 2019.
- Lunde, M. (2019) *Sininen* (käänt. Katriina Huttunen). Tammi. Alkuperäisjulkaisu 2017.
- Lunde, M. (2016) *Mehiläisten historia* (käänt. Katriina Huttunen). Tammi. Alkuperäisjulkaisu 2015.
- Lyytikäinen, P. (2016). Tunnevaikutuksia eli miten kirjallisuus liikuttaa lukijaa. Teoksessa Helle, A. & Hollsten, A. (toim.) *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 37–57.
- Nyman, J. & Schuurman, N. (2016). *Affect, space and animals*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Ojajärvi, J. (2015). *Raymond Williamsin realismikäsityksen paikka*. academia.edu. URL (luettu 20.7.2022): https://www.academia.edu/11642511/Raymond_Williamsin_realismik%C3%A4sityksen_paikka

Oulanne, L. (2016). Affective Bodies: Nonhuman and Human Agencies in Djuna Barnes's Fiction. *On_Culture (Online)*, 2, 1–23. URL: (luettu 10.8.2022) <http://geb.uni-gies-sen.de/geb/volltexte/2016/12351/>

Puikkonen, E. (2016). *Eurooppalaiset unet*. Helsinki: WSOY.

Raipola, J. (2017). Miksi Hotel Sapiens on olemassa? Leena Krohnin romaani postapokalyptisen fiktion lajikonventioiden valossa. Teoksessa Isomaa, S. & Lahtinen, T. (toim.) *Pakkovaltiosta ekodystopiaan. Kotimainen nykydystopia*. Joutsen / Swanen. Erikoisjulkaisuja 2. Helsinki: Suomalainen klassikkokirjasto, Helsingin yliopiston Suomen kielen, suomalaisugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. 88–105.

Raipola, J. (2015). *Ihmisen rajoilla: Epävarma tulevaisuus ja ei-inhimilliset toimijuudet Leena Krohnin Pereat munduksessa*. Tampere: Tampere University Press.

Raipola, J. (2014). Inhimilliset ja postinhimilliset tulevaisuudet. Teoksessa Lummaa, K. & Rojola, L. (toim.) *Posthumanismi*. Turku: Eetos. 35–56.

Ronda, M. (2020). Affect and Environment in Contemporary Ecopoetics. Teoksessa Houen, A. (toim.), *Affect and Literature*. Cambridge Critical Concepts. Cambridge: Cambridge University Press. 337–354.

Ruonakoski, E. (2015). Kiintymyksen lähteillä - koira ja ihminen matkalla tulevaan. Teoksessa Aaltola, E. & Keto, S. (toim.) *Eläimet yhteiskunnassa*. Helsinki: Into Kustannus Oy. 261–283.

Sandbacka, K. (2018). Myöhäismoderni melankolia Tove Janssonin novelleissa "Aikakäsite" ja "Lokomotiivi". *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti*, 4, 22–37.

Smuts, B. (2008). Embodied communication in non-human animals. Teoksessa (toim. Fogel, A., King, B. J. & Shanker, S. G.) *Human Development in the Twenty-First Century: Visionary Ideas From Systems Scientists*. Cambridge: Cambridge University Press. 136–146. URL (luettu 20.7.2022): <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=220395&site=ehost-live>

Stanzel, F. K. (1979/1984). *A Theory of Narrative* (käänt. Charlotte Goedsche). Cambridge: Cambridge University Press.

Trexler, A. (2015). *Anthropocene fictions: The novel in a time of climate change*. University of Virginia Press.

Trexler, A. & Johns-Putra, A. (2011). Climate change in literature and literary criticism. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 2(2), 185–200.

Tammelinn, V. (2017). "Minä voin melkein nähdä sen" : eurooppalaisen identiteetin esittäminen Emma Puikkosen romaanissa *Eurooppalaiset unet*. Kandidaatintutkielma, Jyväskylän yliopisto. JYX-julkaisuarkisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201803011630>

Tieteen termipankki: essentialismi. URL (luettu 7.8.2022): <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:essentialismi>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos). Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Uexküll, J. von (1934/1957). A Stroll Through the Worlds of Animals and Men: A Picture Book of Invisible Worlds. Teoksessa (toim. Schiller, C. H.) *Instinctive behavior: the development of a modern concept*. New York: International Universities Press. 5–80.

Weik Von Mossner, A. (2017). *Affective ecologies: Empathy, emotion, and environmental narrative*. The Ohio State University Press.

Williams, R. (2015/1977). Structures of Feeling. Teoksessa Sharma, D., Tygstrup, F. (toim.) *Structures of Feeling. Affectivity and the Study of Culture*. 20–25. (Luku teoksesta Williams (1977) *Marxism and Literature*. Oxford University Press. 128–135.)

Williams, R. (1988). *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus* (suom. Mikko Lehtonen). Tampere: Vastapaino. Alkuperäisjulkaisu *Marxism and Literature*, 1977.

Wylie, L. (2020). *The poetics of plants in Spanish American literature*. University of Pittsburgh Press.

Yle / Femkanten Media (2020). *Unohda sci-fi, nyt tulee cli-fi!* Sarjassa Kulttuuri-ilmasto. Yle Areena 11.03.2020. URL (luettu 10.8.2022): <https://areena.yle.fi/audio/1-50424674>